

Kõrgem Usuteaduslik Seminar

EMILIE JOHANNA BERTELSON: 1884-1965

Diplomitöö

Seminarist: Daily Valk

Juhendaja: Toivo Pilli, mag. theol.

Tartu 1999

SISUKORD³

SISSEJUHATUS	5
 1. PEATÜKK EMILIE BERTELSONI KASVAMINE, KUJUNEMINE JA TÖÖ EESTI – ROOTSI – VENEMAA KOLMNURKAS 1884-1924	 8
1.1 SÜND JA LAPSEPÕLV	8
1.1.1. NAISSAARE AJALUGU JA ASUSTUS.....	8
1.1.2. BERTELSONIDE PEREKONNA LUGU JA EMILIE BERTELSONI LAPSEPÕLV.....	10
1.2. USULINE PÖÖRDUMINE JA TÖÖ KOGUDUSES.....	12
1.3. ÕPINGUD ROOTSIS	14
1.4. MISJONÄRINA PETERBURIS.....	15
1.4.1. ROOTSI MISJON, PETERBURIS	15
1.4.2. WILLIAM FETLER JA EVANGEELIUMI MAJA.....	17
1.5. KÜLASKÄIK ROOTSI.....	17
1.6. TAGASI PETERBURIS: TEGEVUS VÕIMUDE SURVE ALL.....	19
1.7. JÄLLE EESTIS: MIS SAAB EDASI?.....	21
 2. PEATÜKK EMILIE BERTELSONI ELUTÖÖ PEIPSI JÄRVE LÄÄNEKALDAL 1925-1965	 23
2.1. TÖÖ MUSTVEES ENNE 2. MAAILMASÕDA.....	23
2.1.1. MUSTVEE LINN	23
2.1.2. MUSTVEE EVANGEELIUMI BAPTISTI KOGUDUS.....	24
2.1.3. KOGUDUSE TÖÖ.....	26
2.1.4. RASKUSI MISJONITÖÖS	27
2.1.4.1. VAN AUSULISTE KIRIK EESTIS.....	28
2.1.4.2. PROBLEEMID PEIPSI ÄÄRES	30
2.1.5. SUHTED VENEMAA JA ROOTSIGA.....	32

2.1.6. KIRIKU EHITUS	33
2.2. TÖÖ MUSTVEES PÄRAST 2. MAAILMASÕDA	35
2.2.1. KOGUDUSE ELU	35
2.3. EMILIE BERTELSONI VANADUS JA SURM	37
3. PEATÜKK EMILIE BERTELSONI MISJONITÖÖ ERINEVATEST VALDKONDADEST, ELU JA TEGEVUSE MÕJUDEST.	40
3.1. EMILIE BERTELSON JUHI JA ORGANISAATORINA	40
3.1.1. TÖÖKORRALDUS KOGUDUSES	40
3.1.2. KOGUDUSE KAASTÖÖLISED	43
3.1.3. TÖÖ ULATUS.....	44
3.1.4. SOTSIAAL- JA KULTUURILINE TÖÖ.....	45
3.1.5. TÜÜPILINE KOGUDUSE NÄDALA TÖÖKAVA.....	48
3.2. TÖÖ AJAKIRJADE TOIMETAJA JA KAASTÖÖLISENA.....	49
3.2.1. LÄNKEN	49
3.2.2 PRIZÕV	50
3.3. EMILIE BERTELSONI ISIKSUS	51
3.3.1. ISELOOM.....	51
3.3.2. ÜMBRUSKONNA INIMESTE SUHTUMINE EMILIE BERTELSONI	52
3.3.3. KUIDAS EMILIE BERTELSON KORRALDAS OMA TÖÖD	53
3.3.4 KOGUDUSELIHKMETE ISIKLIKUD MÄLESTUSED EMILIE BERTELSONIST	54
KOKKUVÕTE.....	56
KASUTATUD KIRJANDUS	57
LISAD.....	61
TEESID.....	72

SISSEJUHATUS

Eestis sisemisjonärina töötanud Emilie Johanna Bertelson on jätnud sügava jälje Eesti baptismi ajalukku, kuid tema töö mõjusid leidub ka Peterburis. Tema nimi on jäädvustatud Rootsi baptistide misjoni lukku. Suurema osa oma elust töötas Emilie Bertelson siiski Eestis. Selle erakordse naise saavutused on siiani jäänud suurema tähelepanuta ja üldiselt ei teata temast enam palju. Oma diplomitöö teemaks valisin ma Emilie Bertelsoni elutöö uurimise.

Mitmed uurijad on juba kirjutanud Emilie Bertelsoni elust, kuid kõik nad on piirdunud tema elu mingi konkreetsema lõiguga ja muust lihtsalt üle libisenud. Lisaks sellele on enamus Emilie Bertelsoni kohta käivatest materjalidest väga halvasti kättesaadavad. Eestikeelsed kirjutised on valdavalt käsikirjalised. Tähtsaim nendest on Efraim Joel Dahli “Emilie Bertelsoni elu ja Mustvee tööpõld,” mida on käesolevas töös ka palju kasutatud. Ülejäänud kirjutised on aga rootsi keeles, dr David Lagergreni Rootsi baptismi käsitlevates ajaloolistes teostes, on Emilie Bertelsonile pühendatud mõned peatükid. Mõningaid andmeid leidub ka vaimulikes ajakirjades.

Käesoleva diplomitöö eesmärgiks on valgustada Emilie Bertelsoni elu kõiki lõike, niipalju kui see on olnud võimalik. Töö püüab esile tuua Emilie Bertelsoni panust Eesti baptismi arengule ja näidata ka seda, kuidas kulges misjonäri elu Eesti Vabariigis ja millised olid tema töö konkreetsed tulemused. Samuti püütakse leida vastust küsimusele: “Mis on Emilie Bertelsoni edu saladus?” ning mis on need, teda mõjutanud tegurid, mille abil temast kujunes just selline isiksus nagu ta oli.

Palju on töös kasutatud käsikirjalist materjali, mis on peale Emilie Bertelsoni surma säilinud Mustvee koguduse arhiivis ja tema majas. Autori käsutuses oli ka üks Emilie Bertelsoni päevik, kahjuks küll ainult viimane, mis kajastab tema elu aastatel 1957-1962. Lisaks veel tema isiklikud kassaraamatud, kooliaegne konspekt ja kaustik, kuhu ta kirjutas jutukesi ning tegi tõlkeid. Nendest oli võimalik saada teada eluloolisi fakte ja Emilie Bertelsoni enda mõtteid. Lisaks on kasutatud mitmete inimeste poolt kirjutatud lühikesi elulugusid, mis on samuti käsikirjas. Eluloolisi andmeid on saadud Naissaare koguduse Perekonnaraamatutest, mis on säilinud Eesti Riiklikus Ajaloo

Arhiivis. Emilie Bertelsoni tööst on palju informatsiooni nendes väljaannetes, mida ta oma elu jooksul kirjastas. Ka Rootsi poolt on tehtud suur töö tema eluloo uurimiseks, see materjal kajastab põhiliselt Emilie Bertelsoni elu ja tööd Venemaal, Rootsis ja Eestis Vabariigis. Veel on elus ka inimesi kes on Emilie Bertelsoniga koos töötanud ning tema kaudu usklikuks saanud, nendega on suheldud kirjateel, nad said küsimused Emilie Bertelsoni elu ja Mustvee koguduse kohta. (Lisa A) Kõigilt, kellele kirjutati, tulid ka vastused, ja ühe inimesega on vesteldud isiklikult. Nendelt saadud informatsioon valgustas oluliselt Emilie Bertelsoni isiksust ja mõningaid tööloike mida pole varem kirjalikult käsitletud. Lisaks eluloole on püütud avada seda ümbrust ja olustikku, kus Emilie Bertelson elas ja töötas. Teave on pärit internetist, ajakirjandusest ja mitmetest baptistikoguduste ajalooalbumitest.

Töö materjali kogumisel selgus, et teatud elu etappide kohta informatsiooni saada on küllalt raske: ei ole säilinud kirjalike mälestusi ega dokumente ja raske on leida inimesi, kes seda veel teaks. Samuti oli probleeme mitmete oluliste materjalide kätte saamisel inimeste käest. Küllalt palju jäigi leidmata. Emilie Bertelsoni päevikud ja kirjavahetus on ilmselt Arpad Arderi pärijate käes. Hulk materjali on säilinud ka Rootsis. Rootsi Baptisti Liidus peetakse Emilie Bertelsoni tööd väga tähtsaks. Mitmel korral on käidud Eestis kogumas informatsiooni ja tutvumas paikadega, kus ta on elanud. Emilie Bertelson on sisse võetud ka Rootsi baptistide 150-ne aasta juubeli albumisse ja Beeteli seminari muuseumi tutvustavasse brošüüri, kus nimetatakse teda üheks kõige tuntumaks misjonäriks, kes on töötanud Eestis. (Åqvist 1998,63; Ohm 1998,7) Sven Ohm kirjutab, et Beeteli seminari arhiivis on Emilie Bertelsonist säilinud palju materjale, peamiselt kirju, mis on põhjalikult läbi uuritud (S. Ohm. T. Pillile 04.05.1999). Emilie Bertelsoni raamatukogu asub hetkel Haapsalus Rannarootslaste ühingu muuseumis.

Käesolev diplomitöö koosneb kolmest suuremast peatükist. Kõigepealt käsitletakse Emilie Bertelsoni elu esimest poolt kuni tema naasmiseni Venemaalt 1925. aastal, mis oli tema elu otsinguperiood. Sellele järgneb teine peatükk: tema elutöö Peipsi järve läänekaldal. See on tööpõld, millele Emilie Bertelson on pühendanud poole oma elust ja tema suurimad saavutused kuuluvad kindlasti sinna. Kolmas peatükk tutvustab lähemalt tema töö erinevaid etappe, tööd koguduses, vaimuliku ajakirjanduse vallas. Visandatakse ka pilt Emilie Bertelsonist, nii nagu inimesed teda mäletavad. Lisadena on tööle juurde antud küsimused, mida kasutati vestluses inimestega kes Emilie Bertelsoni tundsid ning materjalid, mis tutvustavad tema elu ja tööd.

Jääb üle vaid siiralt loota, et kõik, kes tutvuvad Emilie Bertelsoni eluga, leiavad selle olevat jätkuvalt tähendusrikka.

Head lugemist!

1. PEATÜKK

EMILIE BERTELSONI KASVAMINE, KUJUNEMINE JA TÖÖ

EESTI – ROOTSI – VENEMAA KOLMNURGAS 1884-1924

1.1 SÜND JA LAPSEPÕLV

Emilie Bertelson sündis rootslastest vanemate lapsena Naissaarel (rootsi keeles Nargö), rootslased olid saarel elanud alates 1740.-1750. aastatest. Naissaarel oli ka varem elanud vähesel määral rootslasi ja eestlasi, aga see asustus oli lõppenud saare võtmisega kahekümneks aastaks (1721-1740) sõjaväe valdusesse. Hilisemad rootslased arvatakse sinna olevat asunud umbes 1740. aasta paiku enamasti Soomest. (Dahl, E. J. 1982,1) Lisaks Soome rootslastele oli 1748. aastal kaks vaba rootslasest venda sinna asunud ka Virumaalt, Vergi tollaegsest Rotzinpe, nüüdsest Altja külast ja saanud Naissaare mitmete perekondade esiisaks. (Johansen 1951,157.195; Wieselgren 1951,24-25) Seega on Naissaar asustuselt noorim Eesti teiste rootslaste poolt asustatud saarte ja rannaalade (Vormsi, Noarootsi, Osmussaar, Vihterpalu, Ruhnu, osaliselt Hiiu- ja Saaremaa jt) seas, kus rootsikeelne asustus pärines juba 13. sajandist. (Dahl, E. J. 1982,2)

Efraim Joel Dahl viitab Wieselgrenile, kelle andmetel on Bertelsoni perekonna esivanemad Naissaarel siiski olnud eesti päritolu, aga saarel rootsistunud. (Dahl, E. J. 1982,1; Wieselgren 1951,28)

1.1.1. Naissaare ajalugu ja asustus

Selleks, et paremini mõista Emilie Bertelsoni ümbritsenud olustikku, tuleb anda lühike ülevaade ka Naissaarest, selle ajaloost ja asukohast.

Naissaar (Nargen, Nargö) paikneb Tallinnast loodes asuva Tallinna lahes. Saare pindala on 19,037 km², seega on ta suuruselt Eesti kuues saar, olles veidi suurem

Kihnust ning väiksem Kassarist. Saare pikkus põhjast lõunasse on *ca* 9 km, maksimaalne ida-lääne-suunaline laius 4 km ning rannajoone pikkus 22,8 km. Saare kaugus mandrist (Kakumäe tipust) on 8,5 km ning Soome lähimast, Mäkiluoto saarest 34 km. Tallinna sadamast mööda laevateed on Naissaarele *ca* 19 km.

Naissaart on esmakordselt mainitud 11. sajandil meretähisena. (Terra feminiarum, Amazonia) Leidude alusel võib öelda, et saar on olnud pidevalt asustatud alates hiljemalt 9.-10. sajandist. 13.-18. sajandini kuulus saar Tallinna linnale ning seda kasutati põhiliselt puidu varumise kohana. Samal ajal oli saar aga kogu keskaja vältel kasutusel ka meretähisena. (EE 1995,544)

Saart on asustanud läbi keskaja kuni 1940-ndate aastateni läbisegi nii rootslased kui ka eestlased, ka saare kohanimed on olnud kahes keeles. 19. sajandil moodustas saare elanikkonna ligikaudu 100 peret, 1940-ndateks oli elanikkond kasvanud juba üle 400 inimese, sellest enamuse moodustasid rootslased. Asustus koondus põhiliselt saare edelaosas paiknevasse Lõunakülla (Stoorbin), seal paiknesid ka luteri usu kirik, koolimaja ja surnuaed. Väiksemad külad olid saare põhjatipu lähedal paiknenud Põhjaküla ehk Tagaküla (Bakbin) ja Lõunakülalt 2 km loodes paiknenud Väikeheinamaaküla (Lillängin). Asustuskohana võiks mainida ka praeguse idasadama juures paiknevat suvilapiirkonda, mis loodi 20. sajandi algul, aga mille iga jäi väga lühikeseks - sealsed ehitised hävisid kõik 1918. aastal. Üksikuid talusid ja hooneid paiknes ka mujal üle kogu saare. Saare tsiviilasustus ning ehitised on korduvalt kannatanud sõdade ning sõjaväe läbi: esimene tsiviilelanike sundevakueerimine viidi läbi 1730-ndatel aastatel, teine Esimese maailmasõja ajal. 1918 hävitasid taganevad Vene väed enamiku saare ehitistest ja rajatistest. 1940-ndatel aastatel tühjendati saar Vene sõjaväe poolt elanikest täielikult, siis katkes lõplikult ka saare rahumeelne areng.

Saare tugevamad kindlustustööd algasid enne Esimest maailmasõda, 1913, mil oli kava muuta terve saar ligipääsmatuks merekindluseks, mis sulgeks nii pääsu Tallinnasse ning koostöös Porkkala kindlusega Soomes ka Soome lahe. Rajati kaheksa õhukaitsepatareid. Kindlustustööde käigus evakueeriti saarelt tsiviilelanikud, seega jäid sinna ainult Vene sõjaväelased. 1917. aastal võtsid saarel võimu oma kätte revolutsiooniliselt meelestatud bolševikud, kes kuulutasid seal välja oma iseseisva riigi. Vene väed taganesid saarelt 25.02.1918, lastes õhku või põletades maha suurema osa saare rajatistest ja ehitistest nagu patareid ja komandopunktid, aga ka külade hooned. Eesti Vabariigi aastail tulid kohalikud elanikud suures osas saarele tagasi ning ehtasid

hävitatud külad uuesti üles. (Praust, Valdo [valdo@ioc.ee] Naissaare kodulehekül. Naissaare ajalugu. [URL:<http://www.ee/naissaar/>] 11. august 1997)

1.1.2. Bertelsonide perekonna lugu ja Emilie Bertelsoni lapsepõlv

Naissaare koguduse perekonnaraamatutes leidub andmeid alates Johann Bertelsonist, kes oli Emilie Bertelsoni vanaisa. Algul oli perekonnanime kujuks Pertelson, mis hiljem muutus Bertelsoniks. Johann Bertelsonil (1810-1884) ja tema naisel Maria Helenal (1813-1845?) oli kaks poega: Gottlieb Ferdinand (1837-1917) ja Aleksander Gottlieb (1840-1910?). (NKPK 1874,73-74) Vanem poeg Gottlieb Ferdinand abiellus Henriette Wilhelmine Matsoniga (1850-1931), kes oli saarele tulnud Tallinnast koos oma vanematega Krimmi sõja ajal 1853. aastal. G. F. Bertelson ja H. W. Matson abiellusid 1869. aastal (Bertelson 1931,72) Peres oli 10 last, kellest 4 surid lapseas. Järjekorras seitsmes oli tütar Emilie Johanna, kelle sünniaasta oli raske selles mõttes, et samal aastal surid vanaisa ja neli vanemat venda (NKPK 1874,73-74). Mis sel ajal täpselt juhtus, ei ole võimalik enam kindlaks teha. Perekond elas Naissaare põhjatipus Tagakülas, mida nimetatakse ka Põhjakülaks.

Emilie Bertelson sündis 14. oktoobril (vana kalendri järgi 2. oktoobril) 1884. aastal Naissaarel. Õige kuupäeva leidmisega oli väike probleem, sest ta ise tähistas oma sünnipäeva 15. oktoobril, seda on näha nii Mustvee koguduse liikmeraamatust, ta enda päevikutest ja nendest artiklitest, mis tema kohta kirjutatud on. (Angelin 1928,6) Ilmselt on asi lihtsalt segaduses, mille tekitas uue nn gregooriuse kalendri rakendamine vana ehk juuliuse kalendri asemele. ENE-st võime lugeda, et 1. veebruaril 1918. a kehtestati Eestis gregooriuse kalender ja 1. veebruari asemele tuli kohe 14. veebruar. Juuliuse kalendri ümberarvutamiseks gregooriuse kalendrisse tuleb 18. sajandi kuupäevale lisada 11, 19. sajandi kuupäevale lisada 12 ja 20. sajandi kuupäevale 13 päeva. (ENE 1989,243) Kuna Emilie Bertelson sündis 19. sajandil (02.10.1884), siis peaks tema sünnipäev olema tõesti 14. oktoobril, aga et paljud inimesed ilmselt ei vaevanud end selle probleemiga, mitu päeva täpselt tuleb liita, siis lisati kõigile daatumitele 13 päeva - ja siit ka see segadus. Ametlikes dokumentides on Emilie Bertelsoni sünnikuupäevaks 14. oktoober.

Selle kohta, kuidas möödus Emilie Bertelsoni lapsepõlv kuni 1900. aastani, ei ole eriti midagi teada. Ilmselt käis ta koolis saare edelaosas Eeskülas, mida nimetatakse

ka Lõunakülaks. Lisaks koolile asus Eeskülas ka kirik ja surnuaed. See oli saare keskus. Kindlasti oli tal kokkupuuteid ka luteri kirikuga, kuhu Emilie Bertelsoni vanemad algselt kuulusid (NKPK 1874,73-74). 19. sajandi lõpus töötasid mitmel pool Eestis ka Rootsist tulnud misjonärid. Põhiliselt tegelesid nad rootsi soost elanikkonnaga.

Rootsi Evangeelse Kodumaa Ühenduse (Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen) lähetusel töötasid Thure Emanuel Thorén Noarootsis ja Lars Johan Österblom Vormsil. Nende töö tagajärjel puhkes Läänemaal usuline ärkamine 1873-1876. Sellest ärkamisest sündisidki 1884. a ja hiljem baptisti kogudused Eestis. Riho Saard kirjutab, et samal ajal ja veidi hiljem töötasid kaks Rootsi misjonäri, Petrus Bergsten ja Carl Daniel Berg, ka Naissaarel. Esimene neist oli Naissaarel 1874-1881, teine 1881-1886. (Saard 1995,114)

Petrus Bergsten töötas kooliõpetajana, kuuludes luteri kirikusse Forsterlands-Stiftelseni misjonärina. Ta oli hea kõneleja ja mitmed elasid läbi usulise pöördumise. Bergsteni töö tagajärjel oli usuline ärkamine ka Naissaarel umbes 1876. aasta paiku. (Dahl, H. V. 1934,92) Kui P. Bergsten kõneles, siis ta ei lugenud ainult jutluseraamatust, vaid kuulutas ka patust pöördumist ja uueksaamist. Ta oli mitmeti vabamate usuvaadetega kui teised, kellega ta kuulus ametlikult ühte uskkonda. Bergsteni peale kaevati ja misjoniselts kutsus ta 1881. aastal tagasi. (Ibid)

Bergsteni töö mõjul tuli patust pöördumisele ka Emilie Bertelsoni ema, tema kolm poega ja üks tütar. Mõni aeg hiljem pöördus Jumala poole ka isa. (Bertelson 1931,72) Isa jäi küll edasi luteri kiriku liikmeks (KSN 1913,3), aga ta võttis osa baptistide tegevusest. Samuti pöördus Gustav Hindrik Matson, (1855-1930) kes oli Henriette Bertelsoni vend ja elas samuti Tagakülas, temast sai hiljem Naissaare koguduse pastor. G. H. Matson koos oma abikaasaga koges usulist päästmiskogemust 1881. aastal ja ühines rootsi priikogudusega, mille oli asutanud Petrus Bergsten. (Dahl, H. V. 1931,27; Kaups, K. 1934,131) Oma sisemisel sunnil ja teiste soovil hakkas G. H. Matson saarel eestikeelseid jumalasõna kuulutuse koosolekuid pidama. Ta käis nii oma kodus Tagakülas kui ka Johannes Ambroseni juures Eeskülas. Paar jutlustajat olid seal juba varem koosolekuid pidanud rootsi keeles. (Dahl, H. V. 1934,92)

Bertelsonide pere sai kõigest sellest osa ning oli väga jumalakartlik, ema usaldas Jumalat kõiges ja õpetas ka lapsi seda tegema. "Kõik, mis meil on ja mida vaja selle saame me Jumalalt!" ütles ta tihti. (Bertelson 1931,72) Keskkond, kus Emilie Bertelson kasvas, oli kristlik ja vabakoguduslikke põhimõtteid sisaldavat jumalasõna kuulutust kuulis ta lapsest saadik.

1.2. USULINE PÖÖRDUMINE JA TÖÖ KOGUDUSES

Usuliselt otsustavaks sai Emilie Bertelsoni jaoks üks noorte väljasõit, kus ta käis koos oma vanematega. Sündmus toimus 1900. aasta jaanipäeval, 24. juunil Kehras värskelt rajatud baptistikoguduse uue palvela avamisel. Sellest kirjutab ta ise 62 aastat hiljem oma päevikus, meenutades oma kogemust: “See oli imeline.” (Bertelsoni päevik, sissekanne 07.07.1962) Hildegard Tuulik, kes tunneb Emilie Bertelsoni lapsest saadik ja on koos temaga töötanud (praegune Kehra koguduse liige), teab, et see läbimurdev elamus toimus temas jaanilaupäeval. Palvela avamise eelõhtul olevat evangeelsel palvekoosolekul Kehra koguduse diakoni, pärastise vanema J. Schmeidti talu õues, õuna-rohuaias puhkenud võimas usuline ärkamine, paljud noored elasid läbi usulise pöördumise, “said Jumala lapseks”. Seda mälestust pidas noor Emilie nii kalliks, et ta paigast, kus ta oli “põlvitades leidnud rahu Jumalaga”, noppis kaasa hulga lilli, mida ta oma kodus raamatu vahel palju aastaid säilitas. (H. Tuulik D. Valgule 14.05.1999)

Emilie Bertelson ristiti vee alla kastmisega 1. septembril 1900. aastal Tallinna lahes. Ristimise viis läbi Hans Krabi. E. J. Dahl kirjutab küll, et Emilie Bertelsoni ristimise päev oli 1. augustil (Dahl, E. J 1982,3), aga Emilie Bertelson ise on Mustvee koguduse liikmeraamatusse kirjutanud 1. september. (MBKL 1936,1) Ajakirjas Länken on Emilie Bertelsoni elu puudutavas artiklis kirjutatud ristimise päevaks hoopis 19. august 1900. (Angelin 1928,6) Ilmselt on siin probleem jälle vana ja uue kalendri erinevustes või lihtsalt eksituses. Tõenäoliselt võime usaldada Emilie Bertelsoni enda andmeid ja ristimine toimus siiski 1. septembril 1900 uue kalendri järgi.

Hans Krabi (1861-1931), kelle kohta öeldakse, et ta oli “prohvetlik äratusjutlustaja kuju meie talumeeste hulgas” (Kaups, K. 1934,133), oli jutlustajaks Tallinna priikoguduses, mis 1897. aastal ühines baptistidega ja sai nimeks Tallinna 2. Baptisti Kogudus. (Kaups R. 1934,50) H. Krabi töötas Naissaarel ehitustöödel ja samal ajal ka kuulutas Jumala sõna. Noored, kes tema poolt ristiti, astusid Tallinna 2. baptisti kogudusse. (Dahl H. V. 1934,93) Sinna kuulus kogu tolleaegne Naissaare usklike grupp osakonnana (Dahl E. J. 1982,3). Tallinna 2. baptisti kogudus oli algul Andres Tetermanni järeelvalve all. Kui Krabi ja Tetermanni vahel tulid arusaamatused 1904. aastal ning oli probleeme, mille pärast Tallinna 2. baptistikogudus ühendusest välja pandi, siis ei soovinud Naissaare liikmed selles asjas seisukohta võtta ja hakkasid

kaaluma oma koguduse moodustamist. (Dahl, H. V. 1934,93) Algul olid nad Tallinna 1. baptistikoguduse osakond, seejärel 1906. aastal, kinnitati ametlikult Naissaare baptistikogudus iseseisvaks 17 liikmega koguduseks ja Gustav Hindrik Matson sai jutlustajaks. (Uusmann, Dahl H. V 1941,91) 1914. aastal, kui Vene tsaarivalitsus hakkas saarele kindlust ehitama, olid kõik saare elanikud sunnitud lühikese aja jooksul sealt lahkuma. Sellega lõppes ka Naissaare baptisti koguduse tegevus. Suurem osa liikmeid ühines Tallinna 1. baptisti kogudusega (Dahl, H. V. 1934,93), teiste hulgas ka Emilie Bertelson. Tema vanemad ja õde Hulda kuulusid samuti Tallinna 1. baptisti kogudusse. (H. Tuulik D. Valgule 14.05.1999) 25. märtsil 1925. a lahkus Emilie Bertelson Tallinna 1. baptisti kogudusest ja ühines Mustvee baptisti kogudusega, kuhu jäi surmani. (MBKL 1936,1)

Naissaarel oli Emilie Bertelson pühapäevakooli juhatajaks. (Uusmann, Dahl, H. V. 1941,91) Seda tööd tegi ta peamiselt üksinda. (Dahl, H. V. 1934,93) Algusest peale muretses Emilie Bertelson nende inimeste pärast, kes ei tundnud Jumalat. Soov saada misjonäriks tekkis varakult. Algul tahtis ta minna Aafrikasse Jumala sõna kuulutama. Aastatel 1907-1908 sai ta aga võimaluse reisida Venemaal ja käia kuni Musta mereni välja. Sellel reisil nägi Emilie Bertelson erakordset viletsust ning vaimulikku pimedust, mis tollasel Venemaal valitses. See elamus jättis temasse sügava jälje ja ta koges ka Jumala kutset kuulutada evangeeliumi vene rahvale. (Angelin 1928,6)

Kuid esialgu oli Emilie Bertelsoni vaimuliku töö põlluks siiski Naissaar. Aastaks 1912 oli Naissaarel 45 pühapäevakooliõpilast. Emilie Bertelson käis igal pühapäeval kahe küla vahet, Eeskülas ja Tagakülas, pühendudes tööle kogu südamega. (Dahl E. J. 1982,3) Millega Emilie Bertelson oma igapäevases elus tegeles või mis oli tema elukutse sel ajal, seda ei selgu kusagilt. Mustvee koguduse liikmeraamatus on kirjas, et ta oli sekretär (MBKL 1936,1), kuid kas ta oli seda ainult koguduses või ka väljaspool, seda on raske öelda. Selma Sarapuu, kelle lapsepõlvkodus Kasepääs Emilie Bertelson üüris palvesaali ja kes jäi talle lähedaseks kaastööliseks kuni tema surmani, mäletab, et Emilie Bertelsoni emalt olevat Naissaarel elamise ajal küsitud, millega Emilie tegeleb. Ema pidanud piinlikkusega vastama, et tütar käib majast majasse juttu ajamas (Sarapuu, S. suuline teade 01.05.1999). Selle väite põhjal võib järeldada, et Emilie Bertelson tegeles juba Naissaarel evangeeliumikuulutuse ja misjonitööga, mida aga lähedased ilmselt "päristööks" ei pidanud.

1.3. ÕPINGUD ROOTSIS

1913. aasta sügisel külastas Emilie Bertelson Örebro Misjoni piiblikooli ja töötas seejärel evangelistina mitmel pool Eestis ja Venemaal. (Angelin 1928,6) Kus ta täpselt käis ja mida tegi, sellest ei ole kahjuks jälgi jäänud, ka ta ise ei räägi sellest oma kirjutistes. Kui 1914. aastal Naissaar elanikest tühjaks tehti, siis lahkus ka Bertelsonide pere Tallinna. Isa suri 1917. aastal ja seejärel oli ema kolm aastat Rootsis ühe poja juures, kes elas Stockholmi äärelinnas. (Bertelson 1931,72)

Emilie Bertelson läks Rootsi 1914. aastal, et astuda Örebro misjonikooli kolm aastat kestvatele kursusele. Võõrkeeled ei olnud talle probleemiks. Saare elanikkonnast oli 90% olnud kakskeelne, vallates nii rootsi kui ka eesti keelt, 10% rääkis ainult eesti keelt. (H. Tuulik D. Valgule 14.05.1999) Kuigi suulised andmed ei ole statistiliselt päris usaldusväärsed, võib siiski uskuda, et enamus Naissaare elanikest tõepoolest lisaks eesti keelele ka rootsi keelt valdas. Samuti ei saanud Emilie Bertelsonile ka vene keel olla päris võõras, sest 1885. aastast alates hakkas kogu Eestis avalduma venestuspoliitika. Ametiasutustes võeti ametliku keelena tarvitusele vene keel. Vallavalitsuses ei tohtinud eesti keeles kirjutada. Koolides sai vene keel kohustuslikuks õppekeeleks, õpilased ei tohtinud omavahelgi kõneleda eesti keeles. Vallandati õpetajaid, kes ei osanud vene keelt. (Venestamine [URL:<http://www.s-jaani.ee/okupatsioon.html>] 27.09.1998) On üsna loogiline, et sellistes tingimustes kasvanud inimene oskas vene keelt. Ilmar ja Kethe Kurg, kes elasid koos Emilie Bertelsoniga seitse aastat, kuni tema surmani, teavad, et Emilie Bertelson rääkis oma elu hilisemal perioodil vabalt ka inglise ja saksa keelt. (Kurg, I. ja K. D. Valgule 12.05.1999)

Örebros õppimise ajast on säilinud ka üks kooli konspekt, millest võib veidi aimu saada, mida seal õpiti. Koolis võeti läbi kõik Piibli raamatud ja seletati neid. Õpetati ka inglise, saksa ja kreeka keelt, jutlustamist, praktilist evangelismi, majandamist jms, kõike seda mida ühel misjonäril elus vaja võib minna. (Bibelstydeum 1914) Kooli lõpetas Emilie Bertelson 1917. aastal ja andis end üles teenistuseks Venemaal Rootsi Misjoniühingu Välismisjoni komiteele. Seoses sellega saadeti ta 1918. aasta kevadsemestriks ennast täiendama Rootsi Baptisti Liidu Beeteli seminari Stockholmi. Juba märtsis võeti ta vastu misjonäriks Venemaale.

1.4. MISJONÄRINA PETERBURIS

Augustikuus 1918 otsustas välismisjoni komitee, et Emilie Bertelson reisib Venemaale kohe. (Lagergren 1989,135) Sellest kirjutab ta ise 44 aastat hiljem oma päevikus, et 14. septembril ta lahkus Stockholmist, 17. septembril oli ta Eestis, kohtus siin oma emaga paadis, väljaspool Tallinna ja 18. septembril jõudis Peterburi. (Bertelsoni päevik, sissekanne 14-18.09.1962) Seejärel katkesid sidemed Emilie Bertelsoni ja Rootsi vahel ligi kaheks aastaks, mil tema lähetajad temast mitte midagi ei teadnud. Misjoni juhatus saatis talle raha Rootsi välisministeeriumi kaudu, aga ei saanud mingit kinnitust, et ta selle ka tõepoolest kätte sai. Alles juulis 1920. aastal saadi temalt esimene teade. Hiljem selgus, et ta oli kogu selle aja Peterburis olnud. Paljud inimesed olid usule tulnud ja tal oli õnnestunud käia ka Moskvast ühel baptistide konverentsil. (Lagergren 1989,135) Emilie Bertelson töötas koostöös William Fetleri asutatud Evangeeliumi majaga. Tema ülesandeks oli äratustöö, kodude külastamine ja pühapäevakoolitöö. Seda tegi ta ilmselt väljaspool suurt kogudust. Nagu ta kirjeldas: “tuli igal vaimulikul koosolekul 10, 15, 20 ja 30, kord isegi 50 inimest eestpalvele ja päästmisele”. (Dahl, E. J. 1982,4) Emilie Bertelson ise kirjutas mõned artiklid ajakirjas Länken, kus ta valgustas seda aega Peterburis ja kirjeldas mõningaid sündmusi suurtelt staadionikoosolekutelt, mida ta koos kohaliku kogudusega oli korraldanud. (Bertelson 1930,42) Tööd raskendas ja segas sõda. Kui 1915. aastal, mil William Fetler pidi lahkuma, oli koguduses 500 inimest, siis Emilie Bertelsoni sinna jõudes oli alles jäänud 60 liiget. (Angelin 1928,6)

1.4.1 Rootsi misjon, Peterburis

Baptistlik misjon Venemaal sai alguse saksa soost kuulutajate tegevuse tulemusel. Doktor Friedrich Baedeker (1823-1906) töötas 18 aastat Venemaal, reisis kaks korda Peterburist Sahhalinini jutlustades ja Uusi Testamente jagades, ta külastas paljusid vanglaid ja sunnitöölaagreid. (EKBA 1989,518). Samal ajal töötas Peterburis ka Adam Reinhold Schiewe (1843-1930). 1880. aastal tuli Schiewe Venemaale Peterburi ja sai saksa baptisti koguduse jutlustajaks. (Kaups, K 1934,112) Nende kahe koostööl toimus 1880. aastal esimene ühine evangeelne konverents Peterburis. (Fran engelskan. Länken 1928,7)

Peterburi baptistikogudus asutati 1884. aastal, see oli vanim baptistikogudus Venemaal ning seal töötas palju väga teenekaid vene baptismi mehi: I. S. Prohhanov, W. A. Fetler, I. V. Kargel, J. I. Žadnikov, piiblikursuste organiseerija V. I. Bõkov, Evangeeliumi maja pastor I. N. Šilov jpt. (EKBA 1989,459)

Rootsi baptismi esindajaid oli Peterburis samuti juba 19. sajandil. Üks olulisemaid mehi Oskar Elon Signeul oli Göteborgist pärit, rahvuselt prantslane. Signeul tuli Peterburi kui modelleerija ja võeti tööle ühte kreeka firmasse. 1882. aastal ta pöördus Friedrich Baedekeri koosolekute ajal, siis oli ta 24 aastat vana. Kaks aastat hiljem ristiti Signeul Adam Reinhold Schiewe poolt. 1890-1891 õppis ta Rootsis Beeteli seminaris ja pöördus siis tagasi Peterburi. Temast sai 1889. aastal moodustatud rootsi baptisti koguduse eestseisja. Signeul tegi koostööd A. R. Schiewe ja saksa baptistidega. Kui Schiewe saadeti Venemaalt välja ja läks Saksamaale tagasi, jäi Signeul mõlema koguduse juhiks. Ta vastutas töö eest rootslaste ja soomlaste seas. Signeul laiendas tööd ka Soome (Pargola ja Kuokkola) ning külastas ka Tallinna. Tema töö tegi raskeks see, et puudusid korralikud ruumid, kus koguneda, olemasolevad ruumid olid väga kehvad. (Lagergren 1989,134)

O. E. Signeul viibis kogu sõjaaja Peterburis. Sõja tõttu kitsenesid sealsed olud veelgi, rangelt olid keelatud igasugused eraviisilised kogunemised usulistel eesmärkidel. Tsaarirežiim oli alles ja revolutsiooni esimene faas äratas lootust, et Venemaa muutub avatumaks evangeelsele tööle. Ameerika misjonärid olid selles täiesti veendunud. Rootsis andsid noored inimesed end üles, et minna Venemaale misjonitööle. Nende seas oli Otto Bynström ja Elsa Appelqvist. Oktoobrirevolutsiooni hinnati erinevalt: mõned säilitasid lootuse, et midagi muutub ja läheb vabamaks, aga tuli ka hoiatavaid märke. 1918. aastal tulid Signeul ja tema abikaasa Åbusse (Turu) täiesti kurnatuna läbielatud vintsutustest. Nad olid põgenenud sõja eest Peterburist Kuokkolasse, kus neid tabas Soome kodusõda. (Ibid, 135)

Üks neist vähestest, kes uskus misjoni võimalustesse Venemaal, oli Emilie Bertelson, sinna ta ka läks 1918. aastal. Otto Bynström kaotas lootuse pääseda Venemaale ja läks koos oma kihlatuga Kongosse misjonitööle. Signeul jäi Soome, ta tegutses Viiburis ja Kuokkolas kuni surmani 1936. aastal. (Ibid) Emilie Bertelsoni Peterburis oleku ajal oli linnas suur näljahäda. Jutlustajad olid maalt välja saadetud või vangis, nooremad mehed sõtta kutsutud. Need, kes veel olid alles jäänud, reisisid Venemaa lõunapoolsetele aladele. Paljud koguduseliikmed olid usust taganenud, sest kogudusel puudus juht. Alles olid jäänud haiged, jõuetud ja vanad inimesed. Kui Emilie

Bertelson jõudis Peterburi, siis alustas ta üksi suure tööga. Mõne aja pärast tuli sinna ka I. N. Šilov koos oma perega ja Emilie Bertelson jätkas tööd koos nendega. 1920. a oli kogudus kasvanud 250-liikmeliseks. (Angelin 1928,6)

1.4.2. William Fetler ja Evangeeliumi maja

Inglismaalt tuleva abiga alustas Peterburis tööd William Fetler (1883-1957) Riias. Tema töö oli hoopis teisedimensiooniline kui Signeulil. Fetler töötas ka vene elanike seas. William Fetler oli sündinud Lätis, ühes tuntud baptisti jutlustaja peres. Saanud täisealiseks võttis ta vastu baptistliku ristimise põhimõtted ja tema isa ristas teda vee alla kastmisega. 1903.-1907. aastani õppis ta Londonis Spurgeoni nimelises baptisti kolledžis. Peale lõpetamist läks ta tööle Peterburi, jagades evangeeliumi nii aristokraatidele kui ka lihtrahvale. W. Fetleri töö tagajärjel tekkis Peterburi lisaks evangeeliumi kristlaste kogudusele ka baptistikogudus. Fetleri tööpõld oli lai. Samal ajal asutati tema abil baptisti kogudus ka Moskvasse. (EKBA 1989,550) 1911. aastal õnnistati sisse Dom Evangelija ehk Evangeeliumi maja, mille ehitusele Fetler ise kaasa aitas. Kui sõda algas, saadeti Fetler maalt välja ja ta viibis mõnda aega Poolas. (Lagergren 1989,134-135) Seejärel asutas ta Riias jutlustajate kooli, toimetas kahte kristliku ajakirja Gost ja Vera, kuulutas evangeeliumi laiadele hulkadele, juhatas laulukoori. Fetleri laiahaardeline tegevus kestis kuni 1939. aastani, seejärel emigreerus ta Ameerikasse. (EKBA 1989,550) Peale Fetleri väljasaatmist Venemaalt jäi tema suur kirik alles ning seda kasutasid vene baptistid peale revolutsiooni. (Lagergren 1989,134) Evangeeliumi maja sai ka Emilie Bertelsoni põhiliseks töökohaks.

1.5. KÜLASKÄIK ROOTSI

1920. aasta lõpus tuli Emilie Bertelson Eestisse, et siitkaudu minna edasi Rootsi. Ta külastas mitmeid kogudusi, eriti rootsi asustusega kohti ja jutlustas. Sellest kirjutas ta ka Elukevades pealkirja all "Tervitus merelt." Emilie Bertelson ütleb, et ta tuli Eestisse novembri algul. Esialgsete plaanide järgi tahtis ta kohe paari nädala pärast Rootsi edasi sõita, aga tuli takistusi passi ja lubadega ning ta pidi jääma Eestisse

pikemaks. Ootusaega kasutas Emilie Bertelson, et tutvuda Tallinna, Rummu-Valkla, Noarootsi, Vormsi, Haapsalu ja Ridala usklikega. (Bertelson 1921,68) Teekäijas kirjutatakse, et teda käis palju rahvast kuulamas ja ta jättis igale poole hea mälestuse. (Teated. Teekäija 1921,42) Ta võttis osa ka Haapsalus toimuvast Eesti Baptisti Noorsoo Seltside konverentsist, kus tal oli kaks pikemat ettekannet. Ettekanded lubati ka Elukevades avaldada, aga seda ei tehtud millegipärast, nii et enam ei ole võimalik teada saada, millest seal täpsemalt räägiti. Ühes ettekandes oli juttu tema isiklikest läbielamistest ja teises Rootsi misjonitööst. (E.B.N.S.Ü. Elukevade 1921,68-69) Elukevades oli juttu ka sellest, et korraldada õdede kursusi ja nende korraldamiseks ning läbiviimiseks valiti õed Tuttar, T. Korjus ja Bertelson. (E.B.N.S.Ü. Elukevade 1921,60) Kas ta nende kursustega ka tegelema hakkas, ei ole teda.

17. veebruaril Haapsalust koju jõudes leidis Emilie Bertelson eest mitmed kirjad, mis kiirustasid teda tagasi Rootsi minema. Kodustelt sai ta kuulla, et aurulaev Kalevipoeg ei ole veel läinud ja peaks järgmisel päeval väljuma. Ta kiirustas selle peale ja 18. veebruari hommikul kell 10.00 lahkus laev sadamast. Teekond oli üsna raske, aga 21. veebruari hommikul olid nad õnnelikult sadamas. Selleks ajaks oli möödas kaks ja pool aastat ajast, kui ta lahkus Rootsist. Emilie Bertelsonil oli plaanis viibida Rootsis umbes neli kuud, vähemalt juuni lõpuni, sest ta tahtis võtta osa Göteborgis toimuvast konverentsist, mis pidi olema juuni algul. Siis tahtis ta ennast täiendada ja juurde õppida seda, mida võiks edaspidises töös veel vaja minna ning ka reisida nii palju kui võimalik, et jutustada Venemaa misjonitööst ning selle töö toetuseks raha koguda. Tema aadress oli sel ajal Stockholm Finnboda 29. (Bertelson 1921,68-69) Oma plaanid viis ta igati täide: reisis ja jutlustas palju ning kogus “aukartustäratava summa raha” Venemaa misjonitöö toetuseks (Lagergren 1989,135). Ta sai ka palju muid abivahendeid hädaliste aitamiseks: riideid, ravimeid ja toitu ning lisaks värbas ta ühe kaastöölise - meditsiiniõe Karin Fåleni Krylbost (Angelin 1928,6). Göteborgis oli aktiivselt tegutsev Linnea kiriku paganamisjoni ühendus, mis võttis enda kanda Emilie Bertelsoni elamise kulud Venemaal. (Lagergren 1989,135) Ainus plaan, mis tal ei täitunud, oli mõte suunduda nelja kuu pärast tagasi. Venemaale õnnestus tal jõuda alles 1922. aasta septembris, kui ta koos Karin Fåleniga reisis Eesti kaudu Venemaale ja jõudis sinna kohale oktoobri algul (Ibid).

Algselt oli Rootsi poolne huvi misjoni vastu Soomes ja Venemaal üsna väike, sissetulek selleks oli umbes 10000.- krooni aastas. Seoses Emilie Bertelsoni tööga kasvasid summad lausa drastiliselt. Soome ja Venemaa misjoni kassa olid ühes

raamatupidamises, nii et pole enam võimalik kindlaks teha kuhu maale kuipalju summasid tegelikult läks. (Ibid, 141)

1.6. TAGASI PETERBURIS: TEGEVUS VÕIMUDE SURVE ALL

Kui Emilie Bertelson ja Karin Fålen Peterburi kohale jõudsid, läksid nad kohe Evangeeliumi majja kus sõbrad pidasid parajasti hommikupalvust. Nad üürisid endale ruumi suure tänava ääres ühes suures linnaosas. Üür oli 50 miljonit rubla kuus. Sellest summast võib järeldada, milline inflatsioon parajasti riigis valitses. (Lagergren 1989,135) Töö ei olnud sugugi kerge. Riigi üldine olukord oli väga kehv, valitses nälg ja puudus, palju oli kodutuid ja vaeslapsi. Sageli jõuti abiga üsna viimasel minutil kohale. Kogunes hulk vaeslapsi kellel ei olnud kusagil elada ja Emilie Bertelson tahtis asutada neile lastekodu. See muutus ta lemmikmõtteks, aga teostus osutus paraku väga raskeks. (Dahl E. J. 1982,4) Ka koguduse sees oli probleeme. Emilie Bertelson suhtus üsna kriitiliselt sellesse, mida tegi vene pastor I. Šilov Evangeeliumi majas. Loomulikult oli pastor olnud tubli ja ta kogus kokku oma laialipillutud koguduse, mille liikmete arv oli kahanenud viiesajalt kuuekümmenele, kuid kasvas nüüd taas viiesajale. (Lagergren 1989,135) Kui Emilie Bertelson Peterburist lahkus, oli koguduses 630 liiget ning kasv jätkus hoogsalt. (Dahl, E. J. 1982,4) Kuid koguduse staabi suurenemine kahe sekretäri, kolme evangelisti ja viie teise töötajaga ei olnud Emilie Bertelsoni arust õige, sest neile maksti toiduainetega, mis tulid abina Ameerikast ja Rootsist. Ka ei olnud suhted kahe evangeelse grupeeringu (evangeeliumi kristlased ja baptistid) vahel kõige paremad. Siiski tegid mõlemad misjonärid koostööd kogudusega. (Lagergren 1989,136)

Venemaal veedetud aastad mürdsid Emilie Bertelsoni tervise. Dahl E. J. teab, et ta käel oli mingi tõsine põletik. (Dahl E. J. 1982,18) Ka mõjus halvasti toidupuudus ning äärmiselt viletsad elutingimused. Närve kurnav oli ka ametivõimude pidev tähelepanu ning tagakius, tööle tehti pidevalt takistusi. Karin Fålen oli väga mures oma kaaslase tervise pärast ja kirjutas detsembris 1923. a, et “Emilie Bertelsoni närvid on täielikult läbi.” (Lagergren 1989,136)

Töötades tuli neil kokku puutuda paljude raskustega, 1923. a võeti ära Evangeeliumi maja, aga kogudus sai selle varsti tagasi. Varsti pärast seda teatas Emilie Bertelson, et baptisti konverentsi ajal Moskvas arreteeriti ligikaudu 15 venda, nende

hulgas Šilov ja veel paar venda Peterburist. Tema arvates, oli arreteerimise põhjuseks see, et nad olid antimilitaristid. Asi võeti üles siis, kui evangeeliumikristlaste juht, insener Ivan S. Prohhanov kirjutas artikli, milles ta kutsus üles relvateenistusele armees ja valitsuse toetusele. See tekitas baptistide hulgas suurt suminat ja viha, teatas Karin Fålen. (Ibid) Teekäijas oli 1923. aasta märtsinumbri teade, et Emilie Bertelson kirjutab ühes Rootsi ajalehes muuseas: “Peterburis enam nii suurt nõudmist Jumala sõna järele ei ole kui mõne aja eest. Lastekodu, mida taheti asutada, ei ole veel saadud avada. Ameerikast saadetud riideid on suurte hulkadena jagatud.” (Sõnumeid Siionist. Teekäija 1923,53) Sügise poole muutus koguduse tegevus elavamaks ja ristiti 29 inimest. Hoolimata ähvardavast olukorrast tegutseti edasi ja vana-aasta õhtul 1923. aastal ristiti 11 inimest koosoleku ajal, mis kestis kuus tundi ja millest võttis osa 2000 inimest. (Lagergren 1989,136) Emilie Bertelson käis 1923. aasta suvel korra Rootsisis baptisti maailmaliidu konverentsil ja kõneles seal: “Inimesed tulevad siiski usule ja tagakiusu, millest niipalju räägitakse, ei ole nemad Peterburis ja üldse euroopalikul Venemaal, eriti tunda saanud, kuigi vahel on väga raske. Vahel tehtavat piiranguid liikumisvabadusele ja ametivõimude antireligioosne suhtumine annab igal sammul tunda.” (Ibid)

Emilie Bertelsoni lemmikmõte oli asutada lastekodu. Raskete aegade tõttu puutus ta kokku kodutute ja orbudega, kellele ta tahtis kindlustada hoolitsuse ja kasvatuse. Paraku polnud see sugugi lihtne. 1924. aasta algul näis, et see oleks olnud ka ainus abinõu, kuidas nad oleks saanud Venemaale edasi jääda. Idee teostamine kohtas aga suuri takistusi. See oleks maksnud tunduvalt rohkem, kui Rootsi baptisti liit oleks suutnud anda ja laste hulgas oleks pidanud töötama neile sõnagi Jumalast rääkimata. Maksumuse probleemi oleks saanud lahendada, kui oleks nõustunud toetusega Rootsi Punaselt Ristilt, mis sel juhul oleks lisanud ka oma personali. Sellest aga ei tahtnud Emilie Bertelson kuulda. Karin Fålen nägi selgelt, kui lahendamatu oli see dilemma, ta sattus vastuollu oma kaaslasega ja sõitis kevadel 1924. aastal Rootsi tagasi. Välismisjoni komitee otsustas kindlalt lastekodu Peterburis mitte avada ja teatas sellest ka Punase Risti esindajale. (Ibid, 137)

Teekäijas nr 10, 1924. a kirjutati, et Emilie Bertelson oli riigist väljasaatmise käsu saanud. Selleks, et mitte tööd katkestada, otsustas ta taotleda Venemaa kodakondsust. See oleks toonud kaasa isikupuutumatus kaotuse. Isikupuutumatus eelis oli kõigil välismaalastel. (Teated välismaalt. Teekäija 1924,156) Emilie Bertelsoni otsus šokeeris Punase Risti esindajat John Tuneldi. Kõik Emilie Bertelsoni püüdlused olid siiski asjata. Kolm korda kutsuti teda sandarmeeriesse ülekuulamisele. Kahtlustati,

et ta on spioon. Lõpuks anti kindel kuupäev, millal ta peab riigist lahkunud olema. 25.06.1924. aastal sõitis Emilie Bertelson Eestisse ja jäi esialgu Tallinna. (Lagergren 1989,137)

Töö Evangeeliumi majas jätkus edukalt. 31.12.1924. aastal ristiti 20 inimest ja liideti kasvava kogudusega. Väike hulk jäi alles ka lastest, keda Emilie Bertelson oli enda ümber kogunud. Nad usaldati ühele Rootsi päritolu daamile Antonina Blomsterlundile, kes sai toetust Rootsi baptisti liidult vähemalt kuni aastani 1929. (Ibid)

1.7. JÄLLE EESTIS: MIS SAAB EDASI?

1924. aastal pärast mõnekuist viibimist Eestis, mille jooksul tal oli võimalus külastada ka Mustveed ja selle ümbruse külasid, (Tagasivaade 11.07.1937), kutsus Misjoni juhatus Emilie Bertelsoni tagasi Rootsi. Ta ei olnud kaotanud lootust tagasi pöörduda Venemaale. Emilie Bertelson kasutas aega Rootsis selleks, et raha koguda. Kui ta lahkus linnast, mis selleks ajaks oli muudetud Leningradiks, oli ta veel täiesti kindel, et läheb varsti tagasi. Mõned kõrgel positsioonil asuvad kommunistid olid lubanud teda aidata. (Lagergren 1989,137) Misjoniühingus kaaluti ka varianti saata Emilie Bertelson Brasiiliasse venekeelsele tööle, aga et ta ema alles elas ja vajab abi, siis ei tahtnud ta nii kaugele minna. Ühe kõrvalideena kaalus Emilie Bertelson võimalust leida Eestis vene külasid, et neis töötada. Nii jõudis ta oma mõtetega tagasi Peipsi äärde. (H. Tuulik D. Valgule 14.05.1999) Mais 1925. aastal teatas misjoniühing, et tagasipöördumine Venemaale on võimatu, ja otsustas, et pärast konverentsi võib Emilie Bertelson tegutseda Eestis venelaste hulgas. (Lagergren 1989,137) Algul kaalus ta võimalust minna Narva, aga et seal töötasid juba Örebro misjoniühingu poolt lähetatuna Nils Angelin ja Marta Johansson, siis loobus ta sellest ideest, pidas nendega nõu ning 9. septembril 1925. a külastas ta taas kord Mustveed. Kolmkümmend kolm aastat hiljem kirjutab ta sellest oma päevikus, kuidas ta sõitis Tartu kaudu Mustveesse ja Raja külla, teed olid porised ning majad hallid ja väikesed. Esimene mõte oli: "Siia ma küll jääda ei taha". Veidi hiljem kohtas ta Mustvee sillal sealse koguduse vanemat Johannes Roodemani ja pühapäevakooliõpetajat Liisa Hiiemetsa. Paadiga saabus kohale ka Mustvee baptisti koguduse liige Fjodor Morozov. Esimese öö magas Emilie Bertelson Morozovi juures põrandal õlekoti peal, sai Jumalalt kinnitust ja otsustas, et siiski ta jääb

Peipsi äärde tööle. (Bertelsoni päevik, sissekanne 09.09.1958) Sügisel 1925. aastal raporteeris Emilie Bertelson Rootsi Misjoni juhatusele, et ta on elama asunud Ida-Eestisse Mustvees, Peipsi järve ääres. Ta andis teada, et saab hakkama 150.- krooniga kuus. Nii palju talle ka anti. Veel oli tal luba palgata endale appi üks evangelist. Paar aastat hiljem oli tal õigus sisse seada ka telefon, mille maks oli 70.- krooni aastas. (Lagergren 1989,137)

2. PEATÜKK

EMILIE BERTELSONI ELUTÖÖ PEIPSI JÄRVE LÄÄNEKALDAL 1925-1965

2.1. TÖÖ MUSTVEES ENNE 2. MAAILMASÕDA

Selleks, et oleks kergem mõista, mis toimus Mustvees ja selle ümbruses siis kui seal töötas Emilie Bertelson, tuleb anda lühike ülevaade ka Mustvee linna asukohast ja ajaloost.

2.1.1. Mustvee linn

"Peipsi pealinn" Mustvee on oma nime saanud muistse Valga maakonna jõelt, mille vesi on turbamullaseid alasid läbides must ja tõmmu. Esimesi teateid Peipsi looderannikule rajatud eesti kaluriküla kohta on 1493. aastast (Mustut). Aastal 1554 mainitakse ordumõisat (Mostuet). Liiklemiseks oli ja on asukoht soodne. Lisaks põhjalõunasuunalisele maanteele kulgeb siit traditsiooniline ühendustee sisemaale. Asula arenemist soodustas pisut kõrgem asukoht järverannikul. 16. sajandi alguses asus siia arvukalt vene lahkusulisi kalureid, keda nende kodumaal sel ajal taga kiusati. Sellest ajast ongi pärit omapärane tihedalt läbipõimunud segakultuur. 1869. aastal sai Mustvee iseseisvaks vallaks, 1921. aastal aleviks ja 1938. aastal linnaks. Asustustihedus oli traditsiooniliselt suur, majad kiilutud üksteise kõrvale. Mustveed on mitu korda laastanud suur tulekahju: 1918. a põles maha 120 maja, 2. maailmasõjas hävis rohkete pommitamiste tagajärjel 70% linnast. Sõjajärgsetel aastatel linn taastati. Hoogsalt arenes ehitustegevus 1950-1959, kui Mustvee oli rajoonikeskus. Valdav on siiski hajus väikehoonestus. Linna kolm peamagistraali - Narva, Tartu ja Pihkva tänavad - ühinevad linna keskuseks Mustvee jõesuudme kõrval järve ääres. Siin asub ka linna arengu sõlmpunkt - sadam. Viimastel aastatel vähe kasutamist leidnud sadama

rekonstrueerimise vastu on kohapeal ja kaugemalgi tekkinud elav huvi. Sinna on koondunud ka bussijaam, kultuurimaja, turg, spordihoone, koolid ja kaubanduskeskus. Linnasüdames on palju rohelist. Jõgi annab meeldivalt vaheldusrikkaid pilte. (Kiiranen, Kalle [kalle@tartumaa.ee] Mustvee linn. Peipsiäärsed vallad. [URL:<http://www.tartumaa.ee/peipsi/>] 21.04.1999)

Mustveed iseloomustab kirikute rohkus: linna ilmestavad Apostel Nikolai õigeusu (1864), baptisti (1872, ehitatud ainuusuliste Püha Kolmainuse kirikuna), luteri (1880) ja vanausuliste (1927) kirikud ning järve kaldal, endises vanausuliste surnuaias paiknev mälestusmärk "Leinav Tütarlaps". (EE 1995,465)

Emilie Bertelson valis oma töö keskuseks Mustveest kolm kilomeetrit lõuna pool Peipsi kaldal asuva venelaste Raja küla. (Dahl E. J. 1982,5) Seal ta alustaski: üüris Raja külas Fjodor Morozovi maja, alumine korrus oli palvesaaliks ja üleval, teisel korrusel tema enda korter. Töö oli algul pühendatud rohkem venelastele. Siis aga selgus, et Mustvee eesti kogudus vajaks juhtivat kätt ning Emilie Bertelson pani sealgi õla alla. Ta ise ütles, et Mustvee on üks "väga kõva põld." Usuline ärkamine algas küll vene külates ja eesti taludes, aga mitte Mustvee linnas. (H. Tuulik D. Valgule 14.05.1999)

2.1.2. Mustvee Evangeeliumi Baptisti kogudus

Mustvee kogudus oli asutatud neli aastat enne seda kui Emilie Bertelson sinna läks, 1921. aastal. Usklikke oli seal juba varemgi ja pühapäevakoolitöö käis täie hooga. 1920. aastal Elukevades kirjutab Adeele Kreen pühapäevakooli peost, mis sealkandis ära peeti, oli olemas väike laulu- ja mängukoor ning peeti ettekandeid. Lapsi oli üle saja neljakümne, põhilise töö tegi seal õde Liisa Hiiemets. Ka noortele oli plaanis selts asutada ja vahel peeti ka koosolekuid, aga tööjõudu oli väga vähe. (Kreen 1920,258) 1921. aasta septembris tuli Johannes Roodeman koos 16 koguduseliikmega Laiuse-Tähkverest Mustveesse. Kuna osad liikmed elasid Jõgeval, Rääbisel ja selle ümbruses, nimetati kogudust algul Jõgeva-Mustvee koguduseks. Esimene kohalik ristimine toimus 1922. aastal vend K. Rinki poolt. J. Roodeman oli üsna nõrga tervisega ja kannatas suurt majandusliku kitsikust, seetõttu jäi koguduse töö kängu. 1925. aastal tuli Eduard Annert, kes oli just baptisti jutlustajate seminari lõpetanud, siia kogudust juhtima. Kuna majanduslik kitsikus andis endiselt tugevalt tunda, tehti Emilie Bertelsonile ettepanek

kogudus oma hoole alla võtta. (Kaups R. 1934,83-84) Ta oli nõus, sest ei pidanud loomulikuks, et kaks ühesuunalist ja ühise iseloomuga organisatsiooni töötavad eraldi ühisel tööpõllul. Ühinemine sai teoks ja Emilie Bertelson andis omapoolset abi, nagu suutis. (Dahl, E. J. 1982,5) Tulemused olid märgatavad, üsna varsti 1925. Aastal, algas Peipsi ääres ka usuline ärkamine, kogudus kasvas kiiresti. 6. märtsil 1927. aastal koguduse täiskogu koosolekul tegi kogudusevanem E. Annert ettepaneku kogudus Rootsi Baptisti Misjoni seltsi osakonnaks anda. Siis hakkaks Rootsi pool küll täiesti kontrollima nende tööd, kuid võimaldaks ka majandusliku abi mida kogudus hädasti vajab. (MEBKp 1926 nr 16) Kogudus oli ettepanekuga nõus ja see koostöö jäi püsima Emilie Bertelsoni surmani, kuigi viimasel ajal otsest misjonitoetust Rootsist ei olnud võimalik enam saada. Anton Kukin, kes oli enne vanausuline ja Emilie Bertelsoni töö läbi ühines baptistidega ning töötas palju aastaid koguduses palgalise evangelistina, ütleb, et suhe Rootsiga tegi koguduse töö tunduvalt viljakamaks. Mitmed vennad said Rootsist toetust ning abi, mis võimaldas üürida ka palju palvemaju (A. Kukin D. Valgule 29.05.1999).

Misjoni keskuseks jäi paljudeks aastakümneteks palvela, algul Raja külas, hiljem sellest üks kilomeeter lõuna pool Kükita (Kikita) vene külas. Koguduse asukohaks jäi esialgu Mustvee linnas üüritud palvesaal. (Dahl, E. J. 1982,5-6) Töö algus oli intensiivne. 1926. aastal olid koosolekud kahes kohas – Mustvees ja Rajakülas - lisaks sellele oli talumajades üüritud toad vaimulikeks koosolekuteks kolmes kohas. Pühapäeviti oli kuni viis jumalateenistust. (Lagergren 1989,138)

Mustvees ei olnud Emilie Bertelson siiski päris ükski, tema ema, kes oli üsna vanaks jäänud ja ei saanud enam endaga hakkama, tuli samuti Mustveesse elama. 06.04.1928. aastal võeti ta vastu kogudusse, tema tunnistused olid Stockholmist Saalemi kogudusest. (MEBKp 1928. nr 23) 13.08.1931. aastal ema suri ja maeti Tallinna Rahumäe kalmistule. (Teated. Teekäija 1931,216) Samuti oli koguduses ka Emilie Bertelsoni õetütar Augusta Bertelson, kes tuli Tallinnast 1. baptisti kogudusest ja paari aasta pärast lahkus Rootsi. (MEBKp 1928 nr 28) Paljude sugulaste ja sõpradega oli Emilie Bertelsonil tihe kirjavahetus.

Venelaste ja vanausuliste hulgas oli väga raske töötada, aga ärkamine tuli siiski. Usule tulid Kikital kõrvalkirikust vanausu preester Kaimov, mõned diakonid ja nende lapsed. Preestri ei antud enam luba oma kirikus elada ja ta asus Emilie Bertelsoni juurde allakorrusele kööki. Seal teenis ta elatist kellasepa tööga. Ta kandis alati musta preestri kuube kuid temast sai väga tõsine pühendunud kristlane. (MBU 1942, 47)

Vanausuliste pöördumine oli nende käsumeelsust ja fanaatilisust arvestades üldse suur ime ja täiesti erakordne saavutus. Mustvee koguduse liikmeks sai üldse 21 vanausulist ja 24 õigeuskliku. (MBKL 1936) Ülejäänud inimesed tulid luteri kirikust, selliseid inimesi, kes üldse kirikusse ei kuulunud, sel ajal ei olnudki.

Töö koguduses oli aktiivne ja usklikeks saanud palju. Juba 1925. aasta Teekäijas nr 8 kirjutatakse, et Mustvees on alanud ärkamine. (Teateid kodumaalt. Teekäija 1925,96) 1926. aastal oli koguduses 26 liiget, 1931. aastal aga juba 70, kellest 13 ristiti 1931. aasta jooksul. (Lagergren 1989,138) 1937. aastal oli koguduses 120 liiget, kellest pooled olid venelased ja 1940. aastal 113 liiget. Teise maailmasõja järgsetel aastatel hakkas koguduse liikmete arv tasapisi vähenema, venelasi ei tulnud enam juurde, paljud neist ka lahkusid kogudusest Kiviõlli ja Kohtla-Järvele. (MBU 1939,51) Kogudus kasvas põhiliselt usklike vanemate laste arvelt.

2.1.3 Koguduse töö

Koguduse töö läks hoogsalt käima ja Emilie Bertelson oli sellele kõigiti sobiv juht. Pidevalt oli koguduses probleeme sellega, et pastorit polnud või, et ta elas kaugel, aga tänu sellele, et Emilie Bertelson kõike juhatas asi ei lagunenuks vaid hoogustus järjest. Tal olid ka mõned palgalised evangelistid ja kutsetöölised. (H. Tuulik D. Valgule 14.05.1999) Emilie Bertelsoni palvel saadeti kogudusse Baptisti Jutlustajate Seminarist noormehi appi ning ta rakendas neid kohtades kus tööjõudu kõige rohkem vaja oli. Samuti käisid Mustvees pea kõik Baptisti Liidu palgalised rändjutlustajad. O. Konsa, J. Sikka, E. Roasto, ja D. H. Matson (Kaups, R. 1934,25), olid Peipsi ääres sagedased külalised. Tööd leiti kõigile. D. H. Matson, kes oli Emilie Bertelsoni onupoeg, käis sageli, et jutlustada ja viia läbi vaimulikke talitusi (H. Tuulik D. Valgule 14.05.1999).

1928. aastal kirjutas Peeter Võsu Teekäijas oma reisist Peipsi äärde ja ta kirjeldas üsna üksikasjalikult seda, kuidas töö siis käis. P. Võsu kirjutab: “Emilie Bertelson töötab seal päris mehemoodi - pühapäeval peab 4-5 koosolekut: hommikul kell 8.30 eesti laste pühapäevakool Rajakülas, seal kus ta elab; kell 10.00 eestikeelne koosolek ja peale seda pühapäevakool vene lastele. Kell 16.00 koosolek kas Mustvees, Kasepääs või mujal ja mõnikord õhtul veel venekeelne koosolek Rajakülas. Ka nädala sees on mõnel õhtul koosolekud.” Artiklist selgub veel, et pastor Eduard Annert on kohe

ära minemas ja kogudus püüab hakkama saada ajutiste abilistega. Ülevaate saab ka raha kulutamise kohta: kogudusel on neli alalist koosolekuruumi, mille üür on iga kuu 70.- krooni. Jutlustaja Mustvees saab palka 50.- krooni. Hiljem Teekäijas nr 23/24 lk 265 avaldas E. Annert protesti, kus ta väitis, et tema palk oli 38.34 mitte 50.- krooni. Ka evangelist Joseph Sikka, sai poole oma toetusest sealt. Peale selle maksti kinni ka väljastpoolt käijate sõidurahad. See kõik tegi iga kuu rohkem kui 150.- krooni, aga Rootsist sai Emilie Bertelson ainult enda elamisraha, ülejäänud tuli eneseohverdamise ja kokkuhoiu arvelt. Aega ja raha kulus ka ajakirjadele, mida Emilie Bertelson koos Narva misjonäri Nils Angeliniga välja andis. (Võsu 1928,256)

Mitmeid kordi käis Emilie Bertelson Rootsis oma tööst aru andmas ja vaestele annetusi kogumas, samuti ka ehitusteks ja muudeks sellisteks kuludeks. Eriti töö alguaastatel oli tal tihe kontakt Rootsiga. Mitmel korral käis ta seal ise ja kirjavahetus oli väga tihe. Rootsis käis ta aastatel 1928, 1930, 1931, 1932, 1936, viimast korda 1938. aastal. (Lagergren 1989,138) Rootsist sai kogudus enamuse vajaminevatest materiaalistest vahenditest, aga see ei tähendanud, et nad ise said siis niisama olla. Korjandused olid suhteliselt väiksed, rahvas oli vaene ja midagi tuli välja mõelda. Otsustati korraldada “loterii-allegrii”. Selleks oli vaja luba maakonna valitsuselt ja siis tuli valmistada asju, mida välja loosida. (MEBKp 1927. 05.06 nr 17) Selleks asutati naiste õmblusring kus tehti mitmesugust käsitööd ning sellega toetati oluliselt koguduse kassat. Asjad müüdi ja loositi välja. (MEBKp 1928.09.09 nr 27; 1929. 11.03 nr 30; 1929.27.08 nr 33)

2.1.4 Raskusi misjonitöös

Vastuseis Emilie Bertelsoni tööle oli kohaliku rahva seas suur. Eriti vaenulikult käitusid vene vanausuliste koguduste liikmed. Selleks, et mõista nende käitumise tagamaid tuleb tutvustada vanausuliste kirikut ja selle ajalugu lähemalt.

2.1.4.1. *Vanausuliste kirik Eestis*

Kui kirik neljandal sajandil lõhenes Ida ja Lääne kirikuks, jäid idapoolsed kindlaks endisele, rangemale kirikukorrale. Tekkisid lahkuminekul liturgias, paastumise korras, kiriklikes pühades ja kirikuaasta kujundamises. Nii algas siis Hommikumaise kiriku lugu. Konkreetset vanausuliste juurde minnes tuleb, aga alustada 17. sajandist, mil patriarh Nikon oma kirikureformiga (1653-1656) eneselegi üllatuseks vene ajaloo suuremaid vapustusi välja kutsus. Traditsiooniline kirik lõhenes. Aastal 1656 leidis aset kirikukogu, mis vormistas kirikuraamatute ja jumalateenistuse korraga seotud uuendused. (Erikson 1998, nr 31) Eesmärgiks oli lähendada vene õigeusulisi teistele kreeka-katoliku kirikutele. Aja jooksul tekkis Venemaa õigeusu kiriku kombestikku erinevusi ning seepärast parandati nüüd liturgiaraamatuid, ikoone, lühendati jumalateenistuste kestvust, asendati maani kummardused võõni kummardustega, ristimärki hakati tegema kolme sõrmega (varem kahega) jne (Raudsepp 1995, nr 9) 1666.-1667. aasta Moskva kirikukogul tunnistati Nikoni reformid õigeks ning kirik lõhenes, sest soov kõiki õigeusulisi ühendada põrkus paljude õigeusklike vastuseisule. Reformi mittetunnistajaid kutsuti siitpeale vanausulisteks. Vanausulised protesteerisid uuendustega kaasnevate lääne kultuurimõjude, eriti hariduse vastu, ning pooldasid põliste vene traditsioonide säilitamist ja austamist. Nende omamoodi välisteks sümboliteks said must riietus ja pikk habe. (Ibid)

Vene riik lahendas tüli vanausulistega põhimõttel “kel jõud, sel õigus”. Vastukajana juba esimestele repressioonidele algas 17. sajandi lõpul vanausuliste enesepõletamine ehk tulega ristimine. Arvatakse, et 17. sajandil tappis ennast niimoodi umbes 20000 inimest, lootes selle teoga lunastada oma hinge kurjast. Riik aga aina jätkas vanausuliste keskuste hävitamist. (Ibid)

Vanausulised jagunesid konservatiivseteks papilasteks ja radikaalseteks papituteks. Lõhenemise tingis küsimus, kuidas pühitseda ametisse vanausu preestreid. Papilased leidsid vastuvõetava korra, kuidas võtta endi hulka vastu reformitud kirikust ületulevaid vaimulikke ning asusid otsima piiskoppi (ta leiti alles 1846. aastal). teised töötasid välja oma reeglid, mis võimaldasid tegevust jätkata ilma vaimuliketa. Sakramentidest säilitasid papitud kaks – ristimise ja pihi, kuna neid võis läbi viia iga koguduseliige. Vaimuliku puudumisel kadus vajadus altari järele, ära jäi armulaua sakrament senisel kujul. Armulauda võeti vastu vaimselt ja pihtida võis koguduse vanema (nastavniku) puudumisel ka ikooni ees. (Erikson 1998, nr 34)

Pärast kõiki osaks saanud repressioone on vanausk üldjuhul võtnud väljarändevormi. Põgeneti kodumaa väheasustatud piirkondadesse ja teistesse riikidesse. Seetõttu leidub vanausulisi Baltimaades, Poolas, Valgevenes, Türgis, Soomes, Austrias ja veel mitmel pool mujal. (Raudsepp 1995, nr 9)

Eestisse jõudsid vanausulised juba 17. sajandil. Peeter I Venemaa euroopastamise käigus. Nad asusid elama Peipsi järve läänekaldale ja asutasid oma kogudused. Tõenäoliselt ei tulnud nad siia pagedes ükskõik kuhu. Venelaste arvu kasvamine Eestis alates 16. sajandist valmistas selleks ette soodsa pinna. 1868. aastal elas Peipsi lääne kaldal 1715 vanausulist ja 273 ainuusulist. 1930-ndatel teatakse Eestis olevat 8000 vanausulist, kellest 2/3 elab Peipsimaal. (Ibid)

Eesti vanausulisi on siiski taga kiusatud ka Venemaal aset leidnud suurte vanausuliste vastaste kampaaniate ajal. 1826. aastal keelati Eestis vanausu kirikute ehitamine, olemasolevatelt võeti ära ristid. 1885. aastal peeti Venemaal õigeusu kiriku tugevdamise eesmärgil mitu nõupidamist ja taas keelati ära ristide panemine palvelatele. Eestis sel ajal enam eriti ulatuslikult vanausulistega ei võideldud, sest õigeusu kiriku ja riigivõimu tähelepanu koondus venestus ajal luteri kirikule. (Raudsepp 1995, nr 10)

Eestis elavate vanausuliste vähemus kuulub papitute sekka, kogudustest 9 on pomoorid ja 2 fedossejevlasted. Kogudusi on kokku 11. Tallinnas ja Tartus on kummaski üks kogudus ja ülejäänud on kõik Peipsi rannajoonel: Mustvees, Rajakülas, Kallastel, Piirissaarel, Kolkja alevikus kaks, Kasepää külas Varnja külas, Kükita külas. (Raudsepp 1995, nr 9)

Rajakülas asub vanausuliste klooster ja endine ikoonimaalimise kool. Seal on säilinud vanausuliste pärand Eestis selle täielikus arhailisuses. Gavriil Jefimovits Frolov (1854-1930) saabus Rajakülle Reznekest aastal 1887, temast sai koguduse nastavnik, ta oli pühendunud koguduse elu korraldamisele ja ikoonimaalimisele. 1894. a sai ta loa avada ikoonimaali töökoda. Õpilased pärinesid tavaliselt ümberkaudsetest küladest ja neid oli 12-15. Frolov oli väga nõudlik õpetaja ja sageli tehti töid palju kordi ümber, enne kui meister rahule jäi. Sealsamas asus ka skeet ehk klooster ja kirik. Skeedis elasid mungad ja nunnad, kes põhiliselt tegelesidki ikoonimaalimise ja palvetamisega. 1944. a kirik hävis, alles jäi skeedihoone ja kellatorn. Frolov oli äärmiselt range ka koguduse juhina, ta nõudis koguduselt kõrget moraali ja täielikku eraldatust *valeusulitest*. (Erikson 1998, nr 35-36)

Eesti Vabariigis oli vanausulistega mitmeid probleeme. 1930-ndate aastate lõpul kaebasid nad enneolematu usulise tagakiusamise üle. Eesti valitsusel tekkis omakorda

probleeme vanausuliste lojaalsusega. Imestati, miks nad end siin hoolimata vabadusest võõrana tunnevad. Tüli põhjustas 01.09.1935. vastuvõetud usuühingute seadus, mis kehtestas õigeusklikele ja vanausulistele EV-s kasutatava kalendri. Õigeusklikud tunnustasid seda, vanausulised mitte. Eestis kasvas Peipsimaa vanausuliste arv 1930-ndate aastate lõpuks umbes 5300-le. 19. sajandi teisel poolel oli see arv umbes 2000. (Raudsepp 1995, nr 10)

2.1.4.2. Probleemid Peipsi ääres

Sellises keskkonnas pidi siis Emilie Bertelson töötama ja vastuseis kohaliku rahva seas tema tööle oli suur, sest ümbruskonnas polnud kirikutest puudust. Mustvee linnas oli neli kirikut - luteri, vene õigeusu, ainuusuliste ja vanausuliste kirik - lisaks sellele oli ümbruskonnas palju vanausuliste kogudusi.

EKSKURSS: Vene ainuusulised olid endised vanausulised, kes olid eraldunud ja leidnud koostööks õigeusklikega neile vastuvõetava kompromissi. Ainuusulistele jäid siiski erioigused, aga vene õigeuskikiriku poolt aktsepteeriti neid kui täieõiguslikke koguduseliikmeid. Ainuusulisi oli Eestis ainult üks kogudus Peipsi ääres. Mujal Venemaal oli neid samuti küllalt vähe. Ainuusuliste kogudusse kuulus enamuses jõukas rahvas ja sellepärast läks kogudusel päris hästi. Eestis lõpetas ainuusuliste kogudus oma tegevuse siis, kui pärast teist maailmasõda enamus koguduseliikmeid olid surnud ja lõpuks suri ka preester, pärast seda jäi kirik tühjaks ja nüüd kasutavad seda baptistid. (E. Palmi suulised andmed 09.06.1999)

Paljud inimesed ei saanud aru, miks on vaja veel ühte kogudust ja miks üldse nii aktiivselt töötada. Neid peeti ka mingiks kahtlaseks sektiks. Raske oli nii vene kui eesti inimestega. Eriti halvasti vaatasid neile õigeusu ja vanausuliste preestrid. Vanausuliste äärmine fanatism ja usutruudus tekitas palju probleeme nii Emilie Bertelsonile kui ka kogudusele. Fanatism väljendus eriti ranges eraldumises kõigist teistest kuni teiseusuliste sööginõude mittekasutamiseni välja. Isegi saunas kästi teiste pealepritsitud "eesti piisad" maha põletada. Välisteks eraldumistunnusteks olid pikad juuksed ja habemed ning mustad riided. Kui lapsed tulid pühapäevakooli teeõhtule, siis olid vanausuliste lastel omad "vene nõud" kaasas, neist nad jõid kordamööda oodates

kannatlikult järjekorras. Hiljem, kui misjonitöö oli juba rohkem mõju avaldanud, seda enam ei tehtud. (Kaups, K. 1937,45)

Üks preester jutlustas neli pühapäeva järjest baptistide vastu ja palus erilist palvet Päästjale, et ta võiks lõpu teha sellele kurja pesale Rajakülas. Ühel koguduse koosolekul tuli preester ja küsis, et miks Emilie Bertelson misjoneerib kristlaste seas, kui maailmas on nii palju paganaid. Ka rahva seas oli vastuseis silmnähtav, need kes pöördusid said palju kannatada jõhkrat kohtlemist perekondade ja naabrite poolt. Kui mindi mõnda uude külla, oli algus kõige raskem. Näiteks Ninakülas kutsus õigeusu preester rahva kellahelinaga kokku ja seletas neile, et baptistid on nii ohtlikud, et nad tuleks kividega külast välja ajada. (Lagergren 1989,138) Selma Sarapuu andmetel oldi külas arvamusel, et Emilie Bertelson maksis inimestele selleks, et nad tuleksid tema kogudusse. Selma Sarapuu isal Johannes Õunapuul (hilisem koguduse diakon), kes üüris Emilie Bertelsonile oma majas ühte tuba koosolekuteks, oli valida: kas anda ruum misjonärile või küla kultuuritegelastele tantsusaaliks. J. Õunapuu, kes siis ei olnud veel usklik, otsustas Emilie Bertelsoni kasuks, sest ta mõtles oma laste tulevikule mida kristlased ei oleks saanud rikkuda, küll aga tantsupeod. Tantsusaali eest oleks ta saanud tunduvalt rohkem raha. (S. Sarapuu, suuline teade 01.05.1999) Luterlased olid pahased, et nende kirikud jäid tühjemaks, neid luterlasi kes koosolekutel käisid, oli palju. (A. Kukin D. Valgule 29.05.1999)

Eriti raske oli vanausulistel, kes pöördusid baptisti usku, sest perekonnaliikmed olid valmis neid ka tapma. Kõik pöördunud vanausulised pandi kirikuvande alla ja nad on seal tänapäevani. (Dahl, E. J. 1982,14) Vanausulised olid äärmiselt fanaatilised ning preestrid kihutasid lapsi ja noori üles, et nad läheks ja segaks koosolekuid, noortele see muidugi meeldis ja nad tegutsesid sageli ka täiesti omal algatusel. (Kaups, K. (?) 1937,45) Koguduseraamatus kirjutati mitmel korral, et on tõsiseid rahutusi segajatega, paljudel on probleeme kodus vanemate ja abikaasadega. Mitmel korral anti eriti halvasti käitunud segajad ka politsei kätte ja see distsiplineeris neid kõvasti. Segamise eest sai kas 10.- krooni trahvi või kolm päeva kartsa. (MEBK 1936,16; 1937,26) Vahel pidi segajate pärast koguni koosolekute kohta vahetama. (MEBKp 1932, nr 67) Tugev tagasilöökk tuli 28.04.1939. aastal. Ühest vanausuliste perekonnast oli pöördunud baptisti usku noor tütarlaps Klavdia Glubakova. Ta oli väga innukas misjoni tööline, aga põdes tiisikust. Ta suri mõne aja pärast ja kuna tütarlapse vanematel oli perekonna matuseplats Kükita vanausuliste surnuaial, siis tahtsid nad loomulikult matta sinna ka oma tütre. Vanausuliste koguduse juhatus arvas, et *valeusulise* matmine nende surnuaeda on

pühitsetud maa rüvetamine ja keelas matuse ära. Surnuaia värav pandi lukku. Tütarlapse vanemad palusid abi politseilt. Vanausulisi, kes üritasid takistada kirstu viimist surnuaeda oli ligemale 300-400. Kirstu visati käest kätte üle surnuaia müüri. Kisa oli enneolematu. Lõpuks surnu siiski maeti ja politsei pidas haul kolm ööpäeva valvet. (MBU 1939,17; Dahl, E. J 1982,13-14)

Tüli tulemus, aga oli see, et vanausuliste kiriklik vastusurve kasvas enneolematuks. Seda võiks nimetada ka usulis-psüühiliseks terroriks. Isegi evangeelsele koosolekule ei julgenud keegi tulla, sest siis riskis ta võimalusega saada kirikuvande alla pandud. See mõjus. Pärast seda lugu juhtus harva, et keegi venelane tuli koosolekule. Käisid ainult need kes olid juba varem kogudusega liitunud. (Dahl, E. J. 1982,14)

2.1.5. Suhted Venemaa ja Rootsiga

Leningradiga pidas Emilie Bertelson jätkuvalt sidet. Kirju toimetati edasi-tagasi salaja. Neis räägiti üha uutest arreteerimistest. 1928. aasta lõpus istusid kuus meest ja üks naine Evangeeliumi majast vanglas kinni. Emilie Bertelsoni unistus oli tuua Eestisse need vähesed lapsed kelle ta jättis Leningradi preili Blomsterlundi hoole alla, aga neid oli väga raske üle piiri saada. Usklikud sealpool olid väga ettevaatlikud. (Lagergren 1989,138) Emilie Bertelson püüdis Venemaa usklite igati toetada. Näiteks pidas Emilie Bertelson oma evangelisti kaks aastat ise ülal selleks, et väike kogudus Kolpino külas saaks edasi pidada evangelisti. Emilie Bertelson ei tahtnud liigselt rõhuda misjonikassat. (Ibid) Hiljem, kui Eesti riik kuulus juba Nõukogude Liitu, käis ta Leningradis ka mitmel korral külas ja pidas aktiivset kirjavahetust. Mitmed perekonnad tulid sealt ka Peipsi äärde elama. Leningradist tegi ta tihedat koostööd Dobroljubovitega, kes olid seal aktiivsed koguduse kaastöölised. (A. Kukin D. Valgule 29.05.1999)

Emilie Bertelsoni nõudmisel külastas teda misjonisekretär Karl A Lundin 1928. aastal. Kolm aastat hiljem tulid taas Lundin ja ehitusmeister Karl J. Solberg Göteborgi 2. baptistikogudusest, mis Linnea kiriku paganamisjoni kaudu tasus Emilie Bertelsoni ülalpidamist. Neid hämmastasid halvad teed selles piirkonnas ja misjonäri äärmiselt kehvad ja ebatervislikud elutingimused. Tema korteri seintes olid suured praod.

Solberg, kes oli vaimustatud Emilie Bertelsoni tööst ja isiksusest, otsustas teda aidata ja ostis Peipsi ääres Kikita külas maja, mille alumisele korrusele tehti üks suur ja üks väike saal ning teisele korrusele misjonäri elukorter. (Lagergren 1989,139) Palvela sai nimeks Betaania, kavatseti muuta ka koguduse nime. (Kogudustest ja Liidust. Teekäija 1932,67) (Mustvee palvela nimi oli siis Eelim.) Maja oli omapärane veel sellepoolest, et see nägi välja muidu üsna tavaline puumaja, aga katusel ilutses tal kuplitaoline torn, mis meenutas vene kirikute “sibulkupleid”. Vana- ja õigeusklikud olid väga selle torni vastu ja nõudsid koguni, et valitsus peaks selle kõrvaldama. Valitsusest vastati aga, et iga kogudus võib oma majale ehitada sellise torni nagu ise tahab. Kui siis 1933. aasta suvel ei sadanud eriti vihma, siis arvasid mõned eriti konservatiivsed vanausulised, et baptisti palvela torn on selles süüdi. “See on jumalateotamine, et sektantidel on selline torn.” (Kogudustest ja Liidust. Teekäija 1934,38) K. J. Solbergi abi ei piirdunud ainult palvela kinkimisega. Kui kogudusel oli suur puudus venekeelsetest laulikutest, siis otsustas K. J. Solberg need kinkida. (MEBKp 1932. 06.01 nr 54) Ka siis, kui oli vaja saada kiiresti laenu, et kiriku ehitust jätkata tuli see Solbergilt. (Lagergren 1994,109) Kontaktid temaga jäid aktiivseks nii kauaks kui välismaailmaga sidet pidada lubati ning ta aitas alati, kui see tema võimuses oli.

1938. aasta aprillis külastasid Emilie Bertelsoni Hjalmar Danielson ja Aron Anderson. Danielsoni rabas see, milline vaesus kohapeal valitses. 1939. a tuli taas K. J. Solberg, ja kui ta nägi, et väljaminekud evangelistide palkadeks, üürideks ja reisikuludeks ületavad tugevalt sissetulekuid, siis veenis ta Rootsi Misjoni juhatust, nii et nad tõstsid toetuse 2000.- kroonile. (Lagergren 1994,188)

2.1.6. Kiriku ehitus

Mustvees oli palvelaruumiga pidevalt probleeme. Vahepeal tõsteti kogudus üüritud saalist välja ja siis lasti jälle tagasi. (MEBKp 1928, nr 25) Selline asi väsitaski ja lõpuks otsustati oma maja ehitada. Idee oli paljudele vastumeelt, vallavalitsus ei tahtnud, et Mustvees oleks veel üks kirik. Emilie Bertelson oleks võinud abi taotleda ka Eesti baptisti liidult, aga ta otsustas neid säästa. (Lagergren 1994,109) 1934. aastal oli neil alustuseks 800.- krooni raha ja üks väike krunt valmis vaadatud. (MEBKp 1934, nr 85) Kui Emilie Bertelson sellest plaanist Rootsi Misjoni juhatusele rääkis, oli ta juba kogunud raha krundi jaoks ja asi otsustatud. (Lagergren 1994,109) Emilie Bertelsoni

peale jäi kõik asjaajamise ja raha kogumise töö. Tema muretses krundi, ja kui hiljem selgus, et see hästi ei sobi, kuna krunt osutus liiga väikseks, siis vahetas ta selle välja. Kõigiks nendeks toimetusteks kulus mitu aastat aega, vahepeal peaaegu juba kadus kogudusel lootus endale oma kirik saada, kuid siis hakkas asi taas edenema ja ehitus läks käima. Raha kogumiseks käis halastajaõde Lydia Johanson, kes oli tulnud Emilie Bertelsonile appi tööle, 1935. aastal spetsiaalselt Rootsis ja kogus annetusi. 1934. aasta Teekäijas nr 9 kirjutatakse tema minekust. (Teateid. Teekäija 1934, tagakaas) Esimese kolmekuulise reisiga kogus ta 1700.- krooni, mitmed inimesed Rootsis olid toonud tõelise ohvri kiriku ehituse heaks, andes ära oma viimased säästud. (MEBK 1936,13) Järgmise aasta algul läks ta jälle raha koguma. Ka Emilie Bertelson läks Rootsi, et võtta osa baptistide ülemaailmsest konverentsist. Selle reisi tagajärjel said nad kokku 3000.- krooni, ehitus võis alata, aga raha lõppes juba esimese kolme nädalaga. (Lagergren 1994,109) Palvela ehitusega tehti palju võlgu, mis kõik läksid Emilie Bertelsoni nimele. (MEBK 1937,32) 11.06.1937. aastal oli uue palvela nurgakivi panek Mustvees raudteejaama lähedal. (Teateid. Teekäija 1937,144) Läbi raskuste sai see viimaks ka valmis. Palvela avati 19.12.1937. Algselt plaanitati seda teha 12.12.1937. aga Lydia Johanson pärast, kes oli alles raha kogumas, lükati avamine edasi, et ta jõuaks Rootsist tagasi. Emilie Bertelson palus Rootsi Misjoni juhatusest laenata 2000.- krooni, mille Lydia Johanson või ta ise pärast kokku koguks. Raha saadi ehitusmeister Solbergilt ja Lydia Johanson reisis terve suve ja sügise mööda Rootsit ringi ning kogus raha tagasi. Maja ehitusel tuli ette palju raskusi, mida tuli ületada, aga kogudus tuli siiski kõigega toime. (MEBK 1937, 32; Lagergren 1994,109) All korrusel oli palvesaal ja üleval jutlustaja korter. 1940. aastal, kui algas sõda, võeti kirik mitmel korral koguduse käest ära ja anti siis jälle tagasi, kuni nad jõudsid seda neli korda pidulikult avada. (MBU 1942, 47) Peale sõda maja riigistati, kirikus korraldati kommunistlik noorteklubi ja lõpuks ehitati sinna kino. Jumalateenistusi jõuti seal pidada 3-4 aastat, pikemate ja lühemate vaheaegadega.

2.2. TÖÖ MUSTVEES PÄRAST 2. MAAILMASÕDA

2.2.1. Koguduse elu

Sõda muutis koguduses palju. Enamik koguduse tööpunkte suleti, sest ei olnud enam töötajaid ja üüri ei jaksatud maksta. Mitmed mehed saadeti sõtta, paljud said surma. Koguduse liikmeskonna hulgas oli hukkunuid suhteliselt vähe, kuid neid siiski oli, mõned jäid ka sõjas kadunuks. Rahast, mis Rootsist saadeti, sai Emilie Bertelson välja võtta 100.- krooni kuus. Sellest ei jätkunud midagi misjonäridele ja seitsmele evangelistile, kes siis veel töös olid. (Lagergren 1994,188)

Varsti ei saadud Rootsist enam üldse abi ja olud kitsenesid. 06.01.1941. koguduse aruandest selgub, et välisabi oli lõppenud, koguduse 16-st tööpunktist olid pooled tegevuse lõpetanud, alles oli veel 7 pühapäevakooli. Veel oli ametis ka kaks kutsetöölisi. (MBU 1940,35) Pool aastat hiljem jõudis rinne ka sinnakanti, paljud said surma, haavata, paljud jäid ilma koduta ja hädavajalikuta, et elada. Kogudusel oli siis palju tööd. 70% Mustvee linnast põles maha. (MBU 1940,40)

Katkes ka pühapäevakooli töö, Mustvee ja Kükita palvelad võeti ära 1940. aastal 1941. aastal saadi need tagasi, 1944. a jäi kogudusele üks palvela Kükital. (Dahl, E. J. 1982,16) Välismaalastest kaastöölised läksid kõik koju tagasi, neid oli kogudusel mitu. Oli neid, kes langesid usust või häbenesid ennast avalikult tunnistada kristlasena. Ka enne sõda oli see probleem, kuid mitte nii teravalt. Üks perekond läks tööle ka Nõukogude baasidesse, aga nad ei jäänud sinna kauaks. Varsti soovisid nad kogudusse tagasi tulla, rohkem koguduseliikmeid Nõukogude võimuga otsest koostööd ei teinud. (S. Sarapuu suulised andmed. 01.05.1999)

Kogudust hakkas sõja ajal juhtima vend Elmar Maranik. Tema töötas viis aastat ja lahkus siis Rakverre. Seejärel pidi Rudolf Saul taas jätkama. Kuna Saul elas aga Kokoral, mis on 25 km Mustveest, siis oli tal raske Mustvees tööd juhtida, see jäi Emilie Bertelsoni peale, kes töötas Mustvees, Kükital ja mujal niipalju kui jaksas. Kümneaastase teenimise järel läks R. Sauli tervis väga halvaks ja Emilie Bertelson kutsus appi Efraim Joel Dahli, kes käis kord kuus jutlustamas, olles ise Tartus ja hiljem Rakveres. selline misjoni-abi katkes siis, kui valiti pastoriks Ilmar Kurg 24. augustil 1958. aastal. (Dahl, E. J. 1982,18)

Nõukogude okupatsioon tõi kaasa mitmeid kitsendusi. Eesti külates ei olnud surve nii suur, isegi ruumid sai seal alles jätta. Vene külates pidi aga kogunema salaja.

Tänaval ei juletud käia rohkem kui kahekaupa kõrvuti. Koosolekutel ei juletud mõnikord isegi laulda. Oli otsustatud, et Emilie Bertelson ja Lydia Johanson tuleb küüditada, aga see ei saanud kunagi teoks. “See oli üks kohutav aasta punaste režiimi all,” kirjutas Lydia Johanson hiljem. (Lagergren 1994,188) Nõukogude okupatsioon oli nii hirmus, et sakslasi oodati kui vabastajaid. Hiljem selgus, et nad polnud paremad kui venelased. (S. Sarapuu, suuline teade 01.05.1999) Kui Nõukogude väed taganesid, siis tahtsid nad, et kohalikud elanikud põgeneks koos nendega. Emilie Bertelsoni piirkonnas tapeti siis umbes 40 inimest. Nädalate kaupa said misjonärid magada riided seljas. Mustvees põletati maha umbes sada maja, aga palvela säilis. Emilie Bertelson kirjutab sellest: “Ma seisin kiriku kõrval kui Mustvee oli nagu tulemeri ja ohkasin Jumala poole. Ta aitas, kiidetud olgu tema nimi.” (Lagergren 1994,188)

Mitmed vene vennad läksid perekondadega Kiviõlli ja Kohtla-Järvele nad said seal tööd ja hakkasid ka koosolekuid pidama. Algul olid koos evangeeliumi kristlaste kogudusega Kiviõllis, kuid siis üürisid saali ja palusid, et Mustvee kogudus võtaks nad oma osakonnaks. See oli 17.11.1942. aastal. (MBU 1939,51) Nende tööpõlluks said ka 1000 ukrainlast, kes olid sakslaste poolt sinna toodud kaevandustesse tööle. (Lagergren 1994,190) See oli venekeelse baptisti koguduse algus Kiviõllis.

1941. aastast alates ei teadnud Rootsi pool praktiliselt enam midagi misjonäridest Eestis. Rahalisi vahendeid ei olnud enam saata. Kaks postkaarti, mis olid saadetud 16.12.1940 ja 16.01.1941 Emilie Bertelsoni poolt, jõudsid lõpuks Rootsi Hjalmar Danielsonile, neil kaartidel oli signatuuriks all Ebert ja Eberton. Ühel kaardil kirjutab Emilie Bertelson: “Ma ei vaja midagi, ärge saatke midagi. Lydia vend võib mõnikord saata mõne väiksema summa.” Sellest võib näha kui surutud oli olukord. Peeti liiga riskantseks saada raha või kirju kristlikult ühenduselt. (Ibid, 189)

Viimase kirja Rootsi kirjutas Emilie Bertelson 1944. aastal (Sellise, mis kohale ka läks.). Kirjast võib lugeda: “Me elame veel. Sõda ei ole meist kaugel, aga ma ei kahetse, et jäin. Kui me elame, siis koos Issandaga, ja kui sureme, siis koos Issandaga. Ma loodan ainult Jumala abile.” (Ibid, 190) Hiljem, kui tekkis jälle sulaaeg ja sai veidi vabamalt suhelda, siis ühendus jätkus, eriti sealtpoolt siia.

1956. aasta märtsis said mõned Rootsi misjonijuhid võimaluse Nõukogude Liitu külastada. Nad käisid ka Emilie Bertelsoni tööpõllul, ning leidsid ta elusa, terve ja töös. See ühepäevane külaskäik oli suursündmus koguduse elus. Kokkuvoolanud rahvamurd oli enneolematu. Selleks puhuks lahtilükatud lumeteel sõideti Peipsit mööda autodel Mustveest Kükita palvelasse. Külas käisid dr Erik Rudén, prof Gunnar Westin, pastorid

John Alfred Swedberg, Joel Sörensson, Eric Strytz ja redaktor Arvid Svärd koos kohalike misjoni juhtidega Moskvast ja Tallinnast. Nad käisid Emilie Bertelsoni kodus ja tervitasid kogudust ning jutlustasid Kükita palvelas. Seejärel sõitsid nad Tallinnasse, kus kuulutasid Oleviste kirikus. (Dahl, E. J. 1982,17)

Nõukogude Liidu ajal oli Emilie Bertelsonil ja kogudusel pidevalt tegemist ka usuasjade voliniku ja ilmselt ka KGB-ga. Oma päevikus kirjutas Emilie Bertelson mitmel korral sellest, et ta käis ise Tallinnas usuasjade voliniku juures, ja ka sellest, et tema ja pastor on *valitsuse esindajate* juurde kutsutud. (Bertelsoni päevik, sissekanne 03.10.1957; 12.01.1960; 10.09.1962) Ka Kükita maja pärast pidi ta käima usuasjade voliniku juures, kus selgus, et seda siiski ei võeta ära, sest maja on Moskvast kinnitatud kirikuks ja järelkult puutumatu. (MBU 1949,98)

1950-ndatel aastatel oli kogudusel tegemist ka usuliste segadustega, mis levisid koguduse äärealadel Iisakus ja Sällikus, sellega seoses tekkis palju raskusi ja tülisid. Mõned inimesed lahkusid kogudusest ning lõpuks tuli sulgeda Iisaku tööpunkt. (MBU 1958,102)

Peale Emilie Bertelsoni surma jätkas Mustvee baptisti kogudus endiselt tööd. 1970. aastal sai pastoriks Meinhard Palm (MBKN 1970,19), kelle eestvõtmisel remonditi Mustvee linnas Leningradi tänav 26 asuv tühi kirik, mis oli varem olnud ainuusuliste Püha Kolmainsuse kirik. Uus kirik avati 18.10.1980. (MBKN 1980,25) Endine maja Kükital jäi ühele koguduseliikmele, kes selle hiljem ära ostis. Seal peetakse koguduse väiksemaid ja kodusemaid olemisi ning vastuvõtte. Ka koguduse külalised saavad seal öömaja. Mustvee kogudus on tänaseni töös ja elujõuline.

2.3. EMILIE BERTELSONI VANADUS JA SURM

Kuni surmani elas Emilie Bertelson Kikita külas, majas mille 1931. aastal kogudusele kinkis Rootsi ärimees K. J. Solberg, seal oli ka palvela ja pastori korter.

Emilie Bertelsoni ülalpidamise allikateks jäid kuni lõpuni palvela krundil oleva väikese juurviljaaia sissetulek, see, mis ta sai oma asjade müügist, ja toetus, mis talle koguduse ja sõprade poolt anti. Selle kõigega ei elatanud ta ainult ennast, algul oli tema ülalpidamisel ka oma sissetulekuvõimalused kaotanud endine preester Kaimov ja kaks

last. (Dahl, E. J. 1982,15) Hiljem elas Emilie Bertelsoni juures ka koguduse pastor Ilmar Kurg oma perega.

Emilie Bertelsonil oli alati abiks ka Linda Väljaots, kes oli tema abiliseks ja kutsariks olnud sellest ajast peale, kui Emilie Bertelson tuli Mustveesse. Kui ta venelaste poolt oma majast Kükital välja tõsteti, siis läks ta esialgu Linda juurde. Linda Väljaots aitas teda vahest ka majapidamises. Abi oli Emilie Bertelsonile tihti hädavajalik, sest võis juhtuda, et ta unustas end terveks päevaks raamatute taha. Siis tuli Linda, tegi süüa ja küttis. Nad olid elu lõpuni suured sõbrad. (S. Sarapuu suuline teade 01.05.1999) Riikliku toetust (pensioni) Emilie Bertelson ei saanud, sest tal ei olnud tööstaaži. Palju toetasid teda ka mõned koguduse liikmed, nii et ta kokkuhoidlikult elades tuli omadega toime (I ja K Kurg D. Valgule 12.05.1999).

Emilie Bertelson sai sõpradelt välismaalt pakke toidu- ja riideabiga umbes paar korda aastas. Need olid suursündmuseks talle ja lähedastele. Alati kui postipakk tuli, siis korraldas Emilie Bertelson ühise kohvilaua koos Linda Väljaotsa ja pastor Kure perega. (I. ja K. Kurg D. Valgule 13.05.1999) Toetajaid välismaal oli Emilie Bertelsonil mitmeid: Margareta Rübenberg, Sina Öst (neiuna Teksel), kes oli pärit Narvast ja läks Rootsi, et tulla tagasi Eestisse misjonärina, aga siia teda enam ei lastud. Siis veel Emilie Bertelsoni õetütar Lisette Bertelson, ja vend Enok Bertelson, Eric Strytz, Harry Lönn jpt (Bertelsoni päevik, sissekanne 12.08.1957; 04.01.1958. jpt)

Siis kui kontakt Rootsiaga oli juba hõlpsamaks muutunud, kutsuti Emilie Bertelsoni Rootsi teenitud vanaduspuhkusele, kogu tema ülalpidamine oleks tulnud siis sealt poolt. Ta kaalus kutset põhjalikult, rääkis sellest ka teistele töökaaslastele ja otsustas jääda, sest tema koht oli siin. (Dahl, E. J. 1982,18) Oma päevikus kaalus ta mitmel korral seda võimalust, jääb mulje, et talle ei antud ka väljasõiduviisat. Näiteks 1958. aastal kirjutas Eric Strytz ja ütles, et ootab teda Rootsi veel enne, kui ta saab 75 aastaseks, ja küsis, et miks teda ei lubata sõita. Emilie Bertelson aga kirjutas, et tal oleks väga raske hüljata kogudust ja jätta kõik tööd pooleli. Ta usaldas kõik Jumala kätte ja jäi. (Bertelsoni päevik, sissekanne 27.10.1958.). Mitmed inimesed olid valmis korraldama tema sõidu, maksma kõik kulud jne, aga siiski läks teisiti. (Bertelsoni päevik, sissekanne 02.08.1962.)

Elu lõpuni oli Emilie Bertelson koguduses sekretäriks, abiliseks ja nõuandjaks, ta külastas inimesi nende kodudes, andis nõu ja palvetas. Sageli otsis ta võimalusi, et aidata neid, kes olid hädas. Lisaks sellele ta veel jutlustas ja ajas koguduse asju ning püsis kindlalt oma tööpostil. Misjon jäi tema südameasjaks kuni surmani.

Emilie Bertelson suri 7. juuli 1965. a Mustvees. Ühel hommikul leiti ta oma toa põrandalt halvatuna. Umbes kümnepäeva kestnud haiguse järel ta suri. Emilie Bertelsoni elu oli pikk 80 aastat, 8 kuud ja 22 päeva.

Matus toimus järgmisel pühapäeval 11. juulil, kokku kogunes suur rahvahulk, talituse viis läbi tollane vanempresbüteri abi Robert Võsu. (EKB MBK 1950,16) Emilie Bertelsoni matus oli erakordselt rahvarohke. Vene kombe kohaselt kanti ta kätel surnuaeda kuhu oli ligemale kolm ja pool kilomeetrit. Samal ajal oli surnuaias luterlik kalmistu püha. Surnuaial mänginud mitteusklikest koosnev Torma kihelkonna puhkpilliorkester, oli kuulda saanud eelseisvast matusest ning otsustas omal algatusel sellel osaleda. Nad ootasid matuserongi ära. Kui Emilie Bertelson kanti sisse surnuaia väravast siis mängis orkester viisi “Mu elu Kristus ise...”. Paremini ei olekski keegi saanud Emilie Bertelsoni elu iseloomustada. (Dahl, E. J. 1982,20; A. Arder Mustvee kogudusele 24.06.1975.) See sündmus näitab selgelt milline oli ümbruskonna inimeste suhtumine Emilie Bertelsoni.

Kaks aastat pärast surma, 1967. aasta 30. juulil avati Mustvee kalmistul Emilie Bertelsoni haua mälestuskivi. Inimesi oli tulnud kokku üle Eesti ja päevakohane kirjalik tervitus oli ka Rootsist, pastor Sven Ohmilt Rootsi Baptisti Liidu nimel. (Dahl, E. J. 1982,20) Mälestuskivile on kirjutatud eesti, vene ja rootsi keeles salm Piiblist: “Kes usub sellel on igavene elu.” (Jh 6,47)

Emilie Bertelsoni kirjaliku pärandi - päevikud ja kirjavahetuse - sai ta enda soovil Arpad Arder. Raamatukogu sai endale E. J. Dahl, tema juurest läks see Rannarootslaste Ühingu muuseumisse, kus see on praeguseini.

3. PEATÜKK

EMILIE BERTELSONI MISJONITÖÖ ERINEVATEST VALDKONDADEST, ELU JA TEGEVUSE MÕJUDEST.

3.1. EMILIE BERTELSON JUHI JA ORGANISAATORINA

Karl Kaups on 1926. aastal välja andnud väikese ülevaatliku brošüüri “Põllu vagudel”, mis on mõeldud baptismi tutvustuseks laiemale ringile. Selles kirjutises toob Kaups esile ülesanded, mis seisavad sisemisjoni ees: heategev, hariduse ja kultuuri töö. Abi haigetele, lastekodud, kirjandus ja kirjastamine, seltsi elu. (Kaups, K. 1926,13) Kõike seda pidas oluliseks ka Emilie Bertelson. Tagantjärele on raske öelda, kas tema näol oli tegemist sise- või välismisjonäriaga. Emilie Bertelsonil oli Eesti kodakondsus ning tema kodu oli siin, kuid täiesti omaks pidasid teda ka rootslased. 1932. aasta Teekäijas nr 13/14 tuuakse ära Rootsi baptistide häälekandjas “Vecko-Posten” avaldatud artikli pealkiri: “Preili Emilie Bertelson koju tulnud Rootsimaale.” (Kogudustest ja Liidust. Teekäija, 1932,164) Ka hilisemad Rootsi baptistide ajalookirjutised käsitlevad Emilie Bertelsoni kui “nende oma”. Oma pika tööaja jooksul jõudis ta tegeleda kõigega mida toob kaasa misjonäri amet, olgu see siis sise- või välismisjoni osas.

3.1.1. Töökorraldus koguduses

Koguduse töökorraldus oli kollektiivne, kõik arutati omavahel läbi ja ühiselt otsustati ürituste, külaskäikude, võõraste vastu võtmise jms probleemid. Selline süsteem hoidis kogudust ka ühtsena ja motiveeris tööle, sest igauhe sõna oli arvestatav. Öeldi ka, et “Emilie Bertelsonil on koguduses kaastöölisi samapalju kui liikmeid.” Koguduses oli küll arvuliselt rohkem naisi kui mehi, siiski võrreldes teiste Eesti kogudustega oli meeste, eriti noorte meeste arv, erakordselt kõrge. (Peipsi äärest. Teekäija 1933,205)

Miks inimesed üldse kogudusse tulid? Sealkandis valitses suur vaesus, vajati abi ja inimestel enamasti ei olnud midagi teha. Iga võimalikku lõbustust mindi vaatama. Külades toimusid ka tantsupeod, aga ainult need ei rahuldanud inimeste vajadusi ja nii käidigi vaatamas kõike mida pakuti. Väljaspool kogudust olevate inimestega ühiseid üritusi siiski ei korraldatud, sest kardeti uut usku ja nendega ei tahetud eriti mingit koostööd teha. . (A. Kukin D. Valgule 29.05.1999) Võib arvata, et enamus Peipsi ääres elanud inimestest, käis omal ajal Emilie Bertelsoni koosolekutelt läbi.

Koosolekuid peeti nii eesti kui ka vene keeles, kuigi sageli ei olnudki vene keelt vaja, sest kohalikud elanikud said enamuses kõik eesti keelest hästi aru. Esialgu oli koosolekutel vähe vene inimesi lihtsalt sellepärast, et selline töövorm oli neile täiesti võõras ja harjumatu. Hiljem mindi koosolekule juba uudishimust. (Bogdanov 1929,260)

Kohalik rahvas armastas väga laulda ja see töövorm oli samuti midagi, mis tõmbas inimesi kogudusse. Käidi muusikat kuulamas, aga ka ise tegemas. Laulikutena kasutati koosolekutel V. Veevo poolt 1926. aastal välja antud laulikuid “Vaimulikud laulud”, hiljem ka “Talle kiituse” laulikuid. Sageli müüdi enne jumalateenistust soovijatele lihtsalt laululehti. (MBU 1939,3)

Kogudusel oli mitmeid probleeme oma surnute matmisega, sest vanausulised olid väga karmilt selle vastu, et “valeurulisi” nende surnuaedadesse matta. Esialgu kasutati ühist surnuaeda luterlastega, aga siis otsustas kogudus taotleda oma surnuaia platsi, sellega läks pikalt aega ja oli mitmeid segaseid probleeme. Plats eraldati alles siis, kui juhtus, et tekkis suur tüli ühe tütarlapse matustel, kes oli baptistiusku pöördunud vanausuline. Asja pidi lahendama politsei ning skandaal ulatus ka vabariiklikesse ajalehtedesse. (MBU 1939,17) Mustvee baptisti kogudusele anti seejärel surnuaed Mustveest 1 km lõuna poole.

Selleks, et inimesi kõigi nende kohtade vahel ära jagada, kus tööd tehti, oli vaja suurt oskust. Alati, kui oli võimalus kasutada kellegi abi väljastpoolt, siis seda tehti. Tööjõu puudus oli koguduse pidev probleem. Tihti jäid külalised pikemaks ajaks tööle ja kuulutasid pidevalt ilma puhkuseta mitu nädalat järjest. Räägitakse isegi, et Usuteadusliku Seminari tudengid kartsid Peipsi äärde minna, sest seal pandi kohe tööle ja tööd oli palju. Emilie Bertelson ise ei teadnud mida tähendab puhkus ja ta jaksas väga palju. (S. Sarapuu suuline teade 01.05.1999)

Emilie Bertelsoni käes oli koguduse kassaraamat, pitser ja koguduse raamat, sest pastorid vaheldusid ja siis oli hea, kui need asusid kindlas kohas. (MEBKp 1929, nr 27) Ta pidas täpset arvestust kõikide sissetulekute ja väljaminekute üle ning jälgis hoolega,

et misjoni varasid kulutataks otstarbekalt. Emilie Bertelsonil olid eraldi kassaraamatud misjonitööks, isiklikeks kuludeks ja koguduse jaoks. Nendest võib näha kuidas toimus arvepidamine ja palju tehti kulutusi erinevateks üritusteks. Näiteks kulus veebruaris 1939. a evangelistide palkadeks, misjonisaalide üüriks ja transpordi rahaks kokku 1537,97 krooni (Missions kassabok 1939). Emilie Bertelsoni isiklikus kassaraamatus on näha, et paljud kulud mida oleks võinud panna ka Misjonikassa arvele on ta enda kanda võtnud. Ka oli tal täpne arvepidamine välja antud laenude ja tagasimaksete üle. (Bertelson Kassabok 1928) Kunagi ei tahtnud ta oma toetajaid ilmaasjata koormata, vaid üritas õpetada kogudust rohkem annetama ja ise kitsastest olukordadest väljapääse leidma, peale sõda läks kogudusel seda oskust eriti vaja. Kogudusel olid kindlad ohverdamise korrad, ja neil kordadel saatis Emilie Bertelson kõigile ümbriku, milles oma annetus tuua. Palju keegi andis pandi kõik täpselt kirja. Koguduse kassa kanda jäid kulud, mis olid seotud konkreetselt koguduse üritustega. Kui kadus ära Rootsist saadav toetus, siis tuli kogudusel muidugi maksta ka need kulud mis varem olid Misjonikassa kanda. (MBUK 1939-1942) Kõik koguduse asjaajamised ja kirjavahetus oli usaldatud Emilie Bertelsoni kätte, tema oli sekretär ja kirjatoimetaja.

Vaimulike talitusi ei viinud Emilie Bertelson kunagi ise läbi. Selleks olid pastorid ja diakonid. Kui kohapealt polnud vastavat ametimeest võtta, kes viiks läbi leivamurdmist, ristiks või laulataks, siis kutsuti see teistest kogudustest. Külalisi nii kodu- kui välismaalt käis väga palju abiks ja Emilie Bertelsoni palvel saadeti sinna ka seminariste tööle. Tema organiseeris neile kõigile tegevust sinna, kus seda parajasti vaja oli. (H. Tuulik D. Valgule 14.05.1999)

Uute inimeste kogudusse vastuvõtmisel oli tugev "lābikatsumine" ehk kontroll. Inimene pidi olema eelmisest elust ära pöördunud, uueks saanud ja ta pidi elama teistsugust, paremat elu. Põhimõte oli - mitte saada ainult kristlaseks, vaid Jumala lapseks. Kui leiti, et kandidaat ei ole piisavalt küps, jäeti ta ootama ning võeti vastu siis, kui ta oli kasvanud ja arenenud oma kristlikus elus. Koguduse protokolliraamatutest on näha, et sageli arutati ja vesteldi liikmekandidaatidega nende usust, et siis langetada õiglane otsus. Vahel tuli koguduseliikmeid ka kogudusest välja panna, sest nad ei elanud sellist elu nagu oli kohane ühele kristlasele. Seda ei tehtud kergekäeliselt, enne anti tavaliselt inimesele järelemõtlemise aega ja kui ta selleks ajaks ei olnud ümber mõelnud, siis kustutati koguduse nimekirjast (MEBK 1936,18; 1936,23 jpt)

Emilie Bertelsonil oli ka võime eristada usuliselt puhast ja ebapuhast õpetust, kui ta tundis, et mõni inimene levitab midagi usuliselt ebatervet ja segast, siis hoiatas ta

selle eest ning seda isikut kantslisse kõnelema ei lubanud. Selles ta tavaliselt ei eksinud. (H. Tuulik D. Valgule 14.05.1999) Vaidlustesse laskumist Emilie Bertelson ei armastanud. Piibel ja Püha Vaim vaimulikes kogemustes olid ta usu ja õpetuse kaks tasakaalustavat tegurit, mistõttu ei tema ise, ega ka ta töö ei läinud ühekülgsesse äärmustesse. (Dahl, E. J. 1982,16)

Kui kogudusel oli ees mingi tõsisem üritus, tulid külalised, seisis ees evangeeliuminädal jms, siis korraldas Emilie Bertelson ööpalveid väiksema hulga inimestega, “need olid väga vaiksed ja pühalikud, ainult Jumala poole anumised ja tänamised”. (H. Tuulik D. Valgule 14.05.1999)

3.1.2. Koguduse kaastöölised

Emilie Bertelsonil olid ka palgatud abilised. Muusikatöoga tegeles väga pikka aega Oskar Kreen. Evangeliste oli mitu: Joseph Sikka, Oskar Konsa, hiljem vennad Anton Kukin, Theodor Kuprin ja Aleksander Kollo, Pankrati Gunin jpt. Nad kuulutasid eesti ja vene keeles ning juhtisid osakondi. Lisaks veel need vennad, kes tööpunktides kohapeal elasid ja kuulutasid, aga ei saanud selle eest tasu. Kõige rohkem oli kogudusel korraga tööl seitse evangelisti. (MBU 1941,35)

Halastajaõena tuli Emilie Bertelsonile appi Lydia Johanson Rootsi Baptistide Diakonite- ja Haigeravitsejate Kodust. Ta kavatses mõneks ajaks jääda Emilie Bertelsoni juurde tööle. (Teateid. Teekäija 1931,132) Lydia Johanson saabus Peipsi äärde 1931. aastal ja 1933. aastal võeti ta ametlikult vastu misjonäriks Eestis. (Lagergren 1994,109) Tema töö oli põhiliselt venelaste hulgas. Igal hommikul võttis ta käevangu oma väikese korvikese ravimitega ja läks haigeid lapsi külastama. Tema organiseeris ka vene tütarlaste hulgas juunioride tööd. Iga nädal kogus ta nad kokku ja õpetas käsitööd, näiteks beebi asju tegema ning palju muud neidudele vajalikku. Need õhtud olid kõik jumalasõna jagamise ja palvega. Lydia Johanson keetis ise rohtusid, neid hindas kõrgelt ka kohalik arst. Kui keegi haigetest oli vaene ja ei saanud endale ravimeid muretseda, siis arst saatis ta Lydia Johanson juurde. Vahel pidas ta ise temaga nõu kui oli mingeid probleeme. (H. Tuulik D. Valgule 14.05.1999) Lydia Johanson ise kirjutas mitmel korral ajakirjas Länken oma muljeid tööst Peipsi ääres. Näiteks artiklis “Hädaliste keskel” kirjeldas ta äärmist vaesust ja mustust, mis valitses vene külades. Koos Emilie Bertelsoniga käisid nad kodudes inimesi aitas. Kuna L. Johanson algul

ei eesti ega vene keelt ei vallanud, siis oli tema osaks ravimine, Emilie Bertelson rääkis siis ka Jumalast. (Johanson 1931,56) Kui Lydia Johanson pidi Eestist lahkuma 1943. aastal, võttis ta endaga kaasa kaks väikest tüdrukut, kes olid vaeslapsed. Rootsi baptisti liidu abiga kasvas ta nad üles. (Lagergren 1994,190)

Evangelistina aitas kaasa õde Inga Segerstrale, kes tuli 1934. aastal Helsingist ja jäi kuni sõja puhkemiseni. Tema hooldas ka väikest raamatukogu mis kogudusel oli. (MBU 1939,16) Ka Inga Segerstrale lahkus sõja puhkedes Eestist. Tal oli kindel plaan hiljem tagasi tulla. Ta õppis ühe aasta Stockholmis Beeteli seminaris ja võeti vastu misjonäriks Eestisse, kuid ta ei saanud enam kordagi võimalust siia tagasi pöörduda. (Lagergren 1994,190) Pastor Artur Andreasson Figeholmist käis mitmel korral kohe pikemalt kuulutamas, kogudus oleks heameelega tahtnud, et ta olekski siia evangelistiks jäänud. (Lagergren 1994,109; MEBKp 1933,82) Õde Margarete Rübenberg tegutses pühapäevakoolis, keeleõpetajana, tõlgina ja abijõuna. (Kaups, K. 1937,45) Tema oli saksa päritolu kodukooliõpetaja ja ta lahkus Eestist siis, kui Hitler saksa rahva “koju” kutsus, hiljem sai ta Emilie Bertelsoni palju aidata, saates talle siia riideid ja toitu.

Pastoreid oli Emilie Bertelsoni sealoleku ajal mitmeid. Kui ta Mustveesse läks oli elus ka endine pastor Johannes Roodeman (1921-1925) ja töötas Eduard Annert (1925-1928), siis tuli Rudolf Saul (1928-1943), R. Saul ei töötanud nendel aastatel veel ametliku pastorina, ta oli koguduse juhatuse esimees ja seetõttu pidi täitma pastori kohuseid, pastorit kogudusel siis polnudki. Sõja ajal tuli Elmar Maranik (1943-1948), taas Rudolf Saul (1948-1958), kes sai nüüd päriselt pastoriks ja lõpuks Ilmar Kurg (1958-1970). Pastorid E. Annert, R. Saul ja E. Maranik olid kõik lõpetanud ka Baptisti Usuteadusliku Seminari

3.1.3. Töö ulatus

Misjonipõld ulatus lõunast põhja 70 kilomeetrit piki Peipsi randa Nina külast Iisakuni. Keskuseks nende vahel oli Mustvee-Kükita. Teistpidi, idast läände oli töö ulatus 25 kilomeetrit – Peipsi järvest Lullikatkuni ja Rääbiseni. Seega siis umbes 175 km². Kogu sellel alal oli 16 tööpunkti, see oli suurim arv, mis korraga tegutses. (MBU 1941,35) lisaks neile oli erinevatel aegadel veel mitmel pool mujal osakondi. (vt Lisa C)

Töötas korraga kolm koori: eesti ja vene laulukoor ning keelpillikoor. Pühapäevakooli alal tegutseti väga aktiivselt. Näiteks 1934. aastal oli 19-s

pühapäevakoolis 300 last. Põhiliselt tegid pühapäevakooli õed, aga ka mõned vennad. (Bärenson 1984,3) Pühapäevakool oli organiseeritud, nii et kord nädalas said kõik õpetajad kokku, võtsid läbi järgmise tunni, õppisid selle ära, palvetasid ja jagasid oma rõõme ja muresid. Kord aastas oli kõigil suurem aruandmine koguduse ees. Pühapäeval oli tund kõigil korraga erinevates kohtades. (MEBK 1936,13)

Tööpunktid olid järgmised: Mustvee, Raja, Iisaku, Kuru, Rääbise, Kallaste, Ninaküla, Kasepää, Kokora, Tarakvere, Lullikatku, Võtikvere, Tiheda, Tosso, Kärü, Raatvere, Kolkja, Ulvi, Avinurme, Kalma, Lohusuu, Omedu. Lisaks veel need kohad, kus aeg-ajalt üüriti saale ja peeti ajutisi koosolekuid. (MBU 1939, 35) Lisas toodud kaardile on märgitud kõik kuulutus- ja tööpunktid, mille kohta on leitud infot, võimalik on, et käidi veel mõnel pool, aga sellest ei ole jäänud kirjalikke jälgi.

3.1.4. Sotsiaal- ja kultuuriline töö

Sotsiaaltöö koguduses oli hästi organiseeritud. Kui oli teada, et kellelgi on probleeme, ahi on katki, pole kuube selga panna, jäi korterist ilma või ei tule ta enda hooldamisega enam toime, siis arutati see kogudusega läbi täiskogu koosolekul ja abistati nii, nagu saadi. Remonditi ahi, osteti kuub selga ja määrati hooldaja mõnele vanurile, kes seda vajas, aidati ka puid teha ja muid selliseid igapäevaseid asju. Kui mõni koguduseliige vajas hädasti abi, siis tehti korjandus kõigis osakondades ja kirjutati üles palju keegi anda saab. (MBU 1940,21) 1928. aasta Teekäijas oli ka selline lugu kuidas juhtus, et ühes peres Kasepääs jäi isa haigeks, see tekitas perele suurt muret, sest sealsed elanikud kasvasid palju sibulaid ja nüüd polnud kedagi, kes neid müüma läheks, sest isa oli ainuke mees majas. Sellest kuulnud jättis üks koguduse evangeliste Joseph Sikka vahele mõned plaanitud koosolekud ning sõitis ise sibulatega turule. (Võsu 1928,222)

Vaesematele külas, kes küll ei käinud koguduses, aga oli teada, et nad vajavad abi, jagati Rootsist saadetud kantud riideid ja jalatseid. Tallinna 1. baptisti koguduse ajaloost võib lugeda, et peaaegu kõik kogudused said välismaalt abi, eriti kahekümne aastatel. (Uusmann, Dahl 1941,126) Teekäijas kirjutatakse, et Mustvee ümbruskonna misjonipõldude jaoks korjati Rootsist rõivaid ja jalatseid, mis jagati välja kohalikele vaestele, kellest paljudel oli puudus isegi kõige hädavajalikumastki. (Teated. Teekäija 1933,16) Emilie Bertelson valiti koguduse poolt

asjade välja jagajaks. (MEBKp 1931, nr 42) Järgmisel aastal saadeti kogudusele ka pakk 70 paari täiesti uute saabastega. Nende tollita sissetoomiseks saadi luba, kui kogudus nõustus sellega, et need jagataks vaestele vallavalitsuse kontrolli all. Sisuliselt olid need Rootsis moest läinud jalatsid naistele, siin aga väga teretulnud. (MEBKp 1932, nr 58)

Kogu tööpõld oli jaotatud rajoonidesse, nii et töötajad, kelle hooleks oli rajoon, külastaks liikmeid vähemalt üks kord kuus. Osakondades korraldati leivamurdmist vähemalt iga kahe kuu järel ja kõikidest täiskogu koosolekutest saadeti osakondadesse protokoll koopia. (MEBK 1938,45) Üle kogu piirkonna peeti palvegrupe laupäeva õhtuti kella 8-9. Selleks, et inimesed ei peaks kaugelt kohale minema, koguneti kahe-kolmekesi. (MEBK 1936,14) Selleks, et omad töötajad ei saaks ülekurnatud, korraldati aegajalt “töötajate puhkenädalaid”, sinna kutsuti väljastpoolt vanemaid vendi, kes jagasid häid näpunäiteid töö edendamiseks ja peeti osadust, millest laialdasel tööpõllul võis vahest vajaka jääda. (MBU 1939,13)

Külades jagati suurte hulkadena tasuta evangeeliume ja Piibli osi ning ka traktaate. Inimesed olid selle eest väga tänulikud, sest sealkandis ei olnud enamusel inimestest mitte mingit Pühakirja. (MBU 1939,14) 1933. aastal kirjutati Teekäijas, et varem ei olnud sealsed elanikud üldse Piiblit lugenud ja baptistide kohta oli neil vahest lausa naljakaid eelarvamusi. (Peipsi äärelt. Teekäija 1933,205)

Üldse arendas Emilie Bertelson lisaks usulisele elule ka sotsiaalset, heategevat, kõlbelist ja kultuurilist elu. Emilie Bertelson oli aktiivne karskuse propageerija (Kaups, R 1926,153). Ta tegi elanikele selgitustööd alkoholi, tubaka jms kahjulikkusest ning koguduses sees oli väga range karskuse nõue. Emilie Bertelson nägi ka vaeva, et õpetada inimestele, eriti tütarlastele mitmeid eluks hädavajalike oskusi, mis sealkandis mõnelgi pool veel tundud ei olnud. Inimesed muutusid puhtamateks ja enda eest hoolitsevamateks. Lydia Johanson kirjutas oma muljetest kui ta saabus Peipsi äärde. Ta mainib, et inimesed olid rietatud lohakalt ja riided olid mustad. Esimesel hetkel oli see väga ebameeldiv, aga siis tekitas kaastunnet. (Johanson 1931,56) Selma Sarapuu rääkis, et kui Emilie Bertelson Peipsi äärde saabus paistis ta teiste naiste hulgast selgelt silma, sest ta riietus väga korrektselt ja armastas ka väikseid ehteasju. Paljudele külas see ei meeldinud sest ehtimine tundus liigse luksusena. Hiljem teda aga aktsepteeriti ja ka jälgendati. (S. Sarapuu suuline teade 01.05.1999)

Koguduses töötas naiste käsitööring ja 1940. 24.02 asutati ka Kristlik Naisühing, see ei jõudnud küll kahjuks eriti pikalt töötada. (MBU 1940,21) Kogudusesiseste

toimetuste jaoks oli olemas “Marta” toimkond, kes muretses selle eest, et vajalikud majapidamistoimingud saaks tehtud ja külalised vastu võetud. (MBU 1939,3)

Kogudus korraldas suviti ka vabaõhukoosolekuid ja telgikoosolekuid, seal esines palju koore ja rahvast käis hulgaliselt. 1939. a mais sai Viilius Varalaid (varem Philip Gildeman), Rootsist suure misjonitelgi. Samal suvel töötas ta oma telgiga ka Peipsi ääres – Iisakus, Mustvees ja Kasepää. Koosolekud olid eestlastele ja venelastele, lastele ja täiskasvanutele. Igas kohas oldi paigal umbes nädala. Emilie Bertelsoni tööpõldudel oli see erakordne suursündmus, rahva kokkuvool oli enneolematu. Kasepää võttis telgikoosolekutest osa üle viiesaja inimese, see ületab küla elanike arvu ligemale pooleteisekordselt. Neid, kes otsustasid oma elud Jumalale anda, oli mitmeid. (Dahl, E. J. 1982,11)

Mustvee Noorsoo Selts, oli olemas juba enne kui Emilie Bertelson sinna läks. See asutati 11.12.1921. a kohalike noorte poolt kes olid reisides ja koosolekuid külastades saanud usulist äratust, ja soovisid ka endale mingit organiseeritud töövormi. (Mustvee Noorsoo Selts. Elukevade 1923,57) Nad korraldasid mitmesuguseid üritusi – Elukevade õhtuid ja pühapäevakooli pidusid, millega said haaratud paljud ümbruskonna noored. Seal tehti reklaami Elukevadele, tutvustati oma tööd, toimus piiblitund ja joodi teed. (Mustvee Noorsooselts ja kogudus. Elukevade 1927, tagakaas) Noored tegid mitmeid väljasõite ümbruskonda ja paadimatku, käidi külas naaberkogudustes ja kaugemalgi. (Uskliknoorte kevadpäevilt. Elukevade 1939,96-97) Üheskoos käidi isegi jalgratastega Tallinnas noorte konverentsil, mis toimus Allika koguduse palvemajas 1936. aastal (S. Sarapuu, suuline teade 01.05.1999). Ülevaate Mustvee noorsooseltsi üldisest arengust ja kujunemisest saab mitmetest Elukevadetest, mis tõid igal aastal ära statistilised andmed Eestis tegutsevate baptisti noorsooseltside kohta. (Noorsooseltsid. Elukevade 1927, tagakaas) Paljud noored võtsid aktiivselt osa ka muusikatööst.

Olemas oli ka koguduse raamatukogu, mida Emilie Bertelson aktiivselt soovitas kõigil kasutada, ta ise luges palju ja täiendas ennast pidevalt. Ka tema enda raamatukogu oli küllalt mahukas ja korrektselt korras, kõik tema raamatud olid märgistatud (kaanele oli kirjutatud: Emilie Bertelson Bibl. N° ...). Raamatukogus oli lai valik mitmesugust usulist kirjandust erinevates keeltes ja ka keeleõpikud, grammatika raamatuid ning sõnaraamatuid.

Ka Eesti Vabariigi valitsuses oldi kursis selle hea ja hariva mõjuga, mida Emilie Bertelsoni töö ümbruskonnale avaldas. Karl Kaups kirjutab 1937. aasta Teekäijas, et kui

ta ükskord kellegi juhtiva riigitegelasega vahetas mõtteid siinse tööpõllu üle, siis andis see tööle väga kiitva hinnangu. (Kaups, K 1937,45)

Kõige muu tegevuse kõrval leidis Emilie Bertelson aega, et pidada misjonikoosolekuid ja koguda raha misjonitöö heaks Kongos ja Hiinas. 1933. a saatis ta Rootsi 22,50 krooni misjonitöö heaks. (Lagergren 1994,110)

3.1.5. Tüüpiline koguduse nädala töökava

Koguduse tööplaanid olid aastate jooksul loomulikult väga erinevad. Siinkohal on toodud see variant, mille avaldas Teekäija 1937.aastal. Umbes sellise plaani järgi toimusid koosolekud siis, kui ei olnud kavas midagi erilist: külalisi, evangeeliuminädalat vms.

- Pühapäeval – kell 10.00 koosolekud Kikital, Kallastel, Rääbisel, Tossos, Võtikveres;
- kell 12.30 pühapäevakool Kikital, Kasepää, Mustvees, Rääbisel, Tarakveres, Kärul;
- kell 14.00 vene pühapäevakool Mustvees; koosolek Ninakülas;
- kell 15.00 koosolek Lullikatkul;
- kell 16.00 koosolek Kasepää, Mustvees;
- kell 18.00 koosolek Kokoras;
- kell 19.00 vene koosolek Kikital.
- Esmaspäeval – palvetund Mustvees
- Teisipäeval – koosolek Mustvees ja Ninakülas vene keeles ja Tarakveres eesti keeles.
- Kolmapäeval – Kikital ja Kallastel vene koosolek, Kasepää ja Lullikatkus eesti koosolek
- Neljapäeval – eesti koosolekud Mustvees, Tarakveres, Kokoras ja vene koosolek Ninakülas
- Reedel – vene koosolekud Tihedal ja Kallastel
- Laupäeval – Kikital pühapäevakooli ettevalmistus ja palvetund. (Kaups, K. 1937,46)

3.2. TÖÖ AJAKIRJADE TOIMETAJA JA KAASTÖÖLISENA

Emilie Bertelson tegi head koostööd ka kõigi teiste Eestis elavate ja töötavate Rootsi misjonäridega. Nad leidsid Narvas, Vormsil ja Noarootsis. Kõige tulemuslikum koostöö oli misjonäridega Narvas ajakirjanduse vallas.

3.2.1. Länken

1928. aastal oli veebruarikuu Teekäijas teade, et Eestis hakkab ilmuma uus vaimulik ajakiri. See oli rootsi keeles ja kandis pealkirja Länken (Lüli). Ajakirja eesmärgiks oli vahendada siintoimuvast infot nii Eestis elavatele rootslastele kui ka Rootsi usklitele ja misjonisõpradele. Lehe väljaandjad olid Eestis, eriti venelaste hulgas töötavad Rootsi misjonärid Emilie Bertelson, Nils ja Olga Angelin ning Marta Johansson. Leht ilmus iga kuu 15-ndaks kuupäevaks ja oli kaheksa leheküljeline. Vastutav toimetaja oli Emilie Bertelson, tegevtoimetaja Nils Angelin. Toimetus asus Narvas, nende lipukiri oli Mt 28,19 (Kodu ja välismaa teated. Teekäija 1928,35) Ajalehe idee tuli Nils Angelinilt, kes otsis kaastööd Emilie Bertelsonilt, sest tema oli Eesti Vabariigi kodanik ja sellepärast sobis eriti hästi ajakirja vastutavaks toimetajaks ja väljaandjaks. (Lagergren 1989,138)

1928. aasta sügisel kirjutas Peeter Võsu Teekäijas, et lehte trükitakse 2500 eksemplari Lehe müügist saadud tuluga antakse välja venekeelset lehekest, mis on neljaleheküljeline ja oli mõeldud tasuta jagamiseks. (Võsu 1928,222) See oli hingekosutuslik brošüür Prizõv (Призывъ, Kutse).

Länken ilmus oktoobrist 1927. aastast kuni 1932. aasta lõpuni. Esimeses numbris oli pilt Rootsi Baptisti Misjoni ja Örebro Misjoni misjonäridest Eestis, kes olid ka lehe väljaandjad. Länken sisaldas palju infot misjonäride töö kohta. Igas numbris kirjutasid nad kõik midagi oma piirkonnast, andsid ülevaate, kus on käidud, mida tehtud, palju on usule tulnud ning pühapäevakoolide tööst. Jagati rõõme ja muresid. Narva, Rajaküla, Mustvee, Kallaste, Petseri ja muud kohad kajastusid pea igas lehes. Lisaks sellele ilmusid ka jutlused, tõlked, misjoniaruanded mujal maailmas, kroonika sellest, mis toimub teistes riikides. Anti aadressid, kuhu saata ohvreid misjonitöö toetuseks, teated toimetajatelt ja info lehe ilmumise, hindade jms kohta. Aeg-ajalt tänati nimeliselt neid, kes lehte tellisid ja levitasid. Et postikulud olid väga suured, siis

soovitati tellida korraga mitu eksemplari ning neid omavahel jagada. Sedasi sai toimetuse kulusid kahandada. (Anmälan. Länken 1928,4) Olid ka misjonäride elulood ja lehe väljaandjate elu kurbade hetkede ning rõõmsate sündmuste kajastused. Avaldati ka “Praktilise misjonikoolituse” õppetunde ning Emilie Bertelson kirjutas “Misjonäridest Venemaal”, igas numbris käsitles ta ühte inimest ja tema tööd. Oli Piibliõpet pealkirjaga “Piibli klass” näiteks esimene tund rääkis kanoonilistest ja apokriiva kirjadest. (Biblisk klass. Länken 1931,3) Avaldati noorte laule ja noote, luuletusi, palju pilte misjonäride elust ja tööst. Räägiti ka ajakirjast Prizõv ja sellest, mis seal ilmus (Prisyv. Länken 1928,4).

Artiklid olid huvitavad ja üsna ajakohased. Tõlgiti põhiliselt välismaa ajakirjadest: Författaren Golgolj, The Friend of Missions, Fran Tyskan, Vecko-Posten jt aga ka Teekäijast. Autoreid, keda tõlgiti, oli palju: Elis Thyr, B. H Eurell, Herman Dalton, John Bunyan, Trons Segarar jt. Kohalikest töötajatest, kes kirjutasid otse ja tellimise peale, olid põhilised: Emilie Bertelson, Nils ja Olga Angelin, Marta Johansson, Nils Magnus, hiljem Anna Angelin, Adam Podin, Agda Ekmark, Artur Andreasson jt. Leht oli A5 formaadis, heal paberil ja kaheksaleheküljeline, jõulunumbris oli tavaliselt neli lisalehekülge. Leht ilmus 12 korda aastas. Viimases lehes nr 12, 1932 oli hüvastijätt lugejatega, kõik väljaandjad kirjutasid oma nägemuse Länkenist ja sellest mida leht neile andnud on, ning ilmumine lõppes. (Tack. Länken 1932, 96-97) Miks see täpselt toimus, ei saanudki teada, puudu oli rahalistest vahenditest, aga mis veel, on raske kindlaks teha.

3.2.2 *Prizõv*

Eesti Politseilehes ilmus 1928.12.05 18/19,284 teade: “Politsei peavalitsuses on registreeritud venekeelne vaimuliku sisuga ajakiri “Prisov” hakkab ilmuma Narvas, kuni kuus korda aastas, väljaandja ja vastutav toimetaja – Emilie Gottliebi t Bertelson. Ajakiri trükitakse Narvas, O. Nieländeri trükikojas”.

See ajakiri ilmus 1928-1935. 1928. aastal ilmus kaks numbrit, üks juunis ja teine oktoobris, ning sealt edasi regulaarselt kuus numbrit aastas 1935. aasta lõpuni. Kuni 1934. aastani toimetasid seda Emilie Bertelson ja Nils Angelin. 1935. aastal andsid nad töö üle Voldemar Tekselile. Kuna sel ajal tekkis ka majanduslike probleeme, muutus ajakiri maksuliseks (algul 2 senti ja siis 5), enne oli seda lehte jagatud tasuta. 1935.

aasta kuues number oli viimane mida suudeti välja anda. Eelmises numbris palus toimetaja veel abi, kaastöid ja tellimusi (Внимание. Призывъ 1935,5), aga rohkemaks ei jätkunud jõudu ja ajakirja väljaandmine lõpetati, kuigi toimetuse lootis viimase hetkeni, et töö võib jätkuda. (Ibid) Formaati oli Prizõvil sama mis Länkenilgi, aga lehekülgi oli neli ja jõulunumbris kaheksa.

Prizõvi sisu oli puhtvaimulik, ilmusid jutlused, luuletused, mõtteterad ja head nõuanded. Oli Piibli seletusi, valgustati erinevaid usulisi arusaamu, räägiti sotsiaalsetest pahedest, eriti joomisest, kutsuti ärkamisele, oli lohutusi muredes, surmast ja haigustest, seletati, mis on palve, mis on Jumala Sõna jms - võib öelda, et küllalt elulähedane. Länkenis kirjutati, et "Prizõvi sisuks on äratavad ja kutsuvad artiklid, jutukesed ja kutsed evangeelsetele koosolekutele", samas mainitakse, et kui lehte anda välja tuhat eksemplari, siis üks number maksab 17.- rootsi krooni, kutsuti lugejaid üles toetama selle lehe väljaandmist. (Prisyv. Länken 1928,4)

Palju tekste oli tõlgitud teistest keeltest, kasutati ajakirju: Kristlik Kaitsja, Väikeste Päike, Sõjahüüd, Võta ja Loe, Valgus, Kaikille, Pentecostal Evangeli, Gost, Gordon, Vera jt ja telliti ka kaastööd pastoritelt. Nils Angelin ise kirjutas küllalt palju, veel kirjutasid Philipp Gildemann (hiljem oli tema nimi Viilius Varalaid), F. Maksimovits, E. Donskaja jt. Enamikule kirjutistest ei pandud üldse juurde, kelle tõlgitud või kust, oli lihtsalt, et "tõlgitud". Paljudele artiklitele pandi alla lihtsalt autori initsiaalid. Seda, kas Emilie Bertelson ise oma kirjutisi avaldas, ei saa kahjuks teada, sest tema nime ei olnud kusagil mujal kui ainult viimasel lehel toimetaja ja vastutava väljaandjana. Arvestades seda, et Emilie Bertelson muidu kirjutas palju, ja sageli ei ole ajakirjas autorit avaldatud, on täiesti võimalik, et osa kirjutisi ja tõlkeid kuuluvad siiski Emilie Bertelsonile. (vt ka Lisa D)

3.3. EMILIE BERTELSONI ISIKSUS

3.3.1. Iseloom

Emilie Bertelson oli erakordselt jõuline isiksus, väga elurõõmus ja elujulge, konkreetne, otsekohene, ka kangekaelne: kui ta oli midagi pähe võtnud, siis oli väga raske teda sellest kõrvale kallutada ja oli vaja kõva vastuseisu, et ta loobuks. Enamasti mõjus see tema tööle edasiviivalt, aga vahest tekitas ka probleeme. Ta oli "mehise"

iseloomuga, ei nurisenud ega hädaldanud kunagi, kindel ja range, samas ka pehme ja hea. (A. Kukin D. Valgule 29.05.1999) Emilie Bertelsonil oli väga tugev ja haarav häälnii jutlustamisel kui laulmisel. Tal oli ka eriline anne ennast kuulama panna. Kui Emilie Bertelson jutlustas, siis inimesed said haaratud, tahtsid nad siis seda või ei. Rudolf Saul kirjutab Teekäijas 1929. aastal ja ütleb, et “Emilie Bertelsoni kõned olid lihtsad ja südamlikud.” (Saul 1929,260) Tal oli väike kaasaskantav harmoonium, mida vajadusel ka ise mängis. Kui muusikariista ei olnud, siis võttis ta ka laulu ise üles. (H. Tuulik D. Valgule 14.05.1999) Vahel laulis Emilie Bertelson ka duetti. Koguduses tehti nalja, et kui Emilie Bertelson laulab, siis pole harmooniumi vajagi. (A. Kukin D. Valgule 29.05.1999)

Emilie Bertelson oli andunud jumalariigi tööline, kelle elu eesmärk oli alati ja igal pool kuulutada evangeeliumi. Kui nad pastori autoga sõitsid ja kellegi inimese peale võtsid, siis hakkas ta kindlasti kohe talle Jeesusest rääkima. Emilie Bertelson pidas jumalariigitööd ja isegi misjonipõldu olulisemaks kui isiklikku elu ja heaolu. Kui talle tehti ettepanek abielluda, siis ta loobus sellest, sest tundis, et peab jääma misjonärina tööle vene rahva keskele, aga noormehe tööpõld oli paraku mujal. (I. ja K. Kurg D. Valgule 12.05.1999)

Emilie Bertelsoni tervis ei olnud eriti hea. Oma päevikus palus ta tihti Jumalalt abi just tervise pärast. Tähelepanuväärne oli see, et kui Emilie Bertelson ka kirjeldas mingit eriti rasket olukorda ja tema tervis oli väga läbi, vahest olid ka suured valud, siis mitte kunagi ta ei ole nurisenud ega süüdistanud, alati usaldas ta kõik Jumala hoolde ja oli veendunud tema heatahtlikkuses ja abis. Vahel ta tunnistab ka, et on olnud kiusatusi ja raskeid mõtteid ning need palub ta kohe andeks. Kõige raskem olukord mida Emilie Bertelson teab endal olevat on see, et tal ei ole midagi öelda. (Bertelsoni päevik, sissekanne 20.03. 1962; 19.11.1962. jpm) Üldse jääb mulje, et tegemist on ääretult positiivse ellusuhtumisega inimesega, kes oskas head näha igas hetkes ja loota ka kõige võimatutes olukordades.

3.3.2. *Ümbruskonna inimeste suhtumine Emilie Bertelsoni*

Ümbruskonnas oli Emilie Bertelson väga austatud ja lugupeetud inimene. Teised inimesed kutsusid teda heameelega külla ja ta käis ka vestlemas, aitas ja palvetamas. Ta ise elas alati väga tagasihoidlikult. (A. Kukin D. Valgule 29.05.1999)

Pastori perel, kes Emilie Bertelsoniga koos elas, oli temaga suurepärane läbisaamine - seitsme aasta jooksul ei tulnud ette mingit mõtete lahkuminekut. Ka pere väikeste lastega sai ta hästi hakkama. Kui vaja, siis olid lapsed ka tema hoida. (I. ja K. Kurg D. Valgule 12.05.1999)

Noortele oli Emilie Bertelson suureks eeskujuks. Ta rakendas neid algusest peale tööle ja nad pidid alati olema valmis andma väikest tunnistust oma usust. Emilie Bertelsoni õlgadel oli ka koguduse hingekarjase töö, sest pastorit enamasti kohapeal ei olnud. Kui koguduse liige ei olnud pühapäeval jumalateenistusel, siis läks ta kohe vaatama, kus ta on jäänud ja ega ei ole midagi juhtunud. Keegi ei näinud teda kunagi suurustamas. (H. Tuulik D. Valgule 14.05.1999) Alati kui sai, käis ta inimesi külastamas ja nendega vestlemas. Oma päevikus annab ta täpselt aru, mitut inimest ta külastas, kellega rääkis ja mida tegi, palju oli koosolekul ja palvetundides inimesi ja kes võtsid sõna. Ta muretses väga ümbruskonna inimeste pärast ja palvetas nende eest tihti. (Bertelsoni päevik, sissekanne 10.07.1957; 16.01.1959 jpt)

3.3.3. Kuidas Emilie Bertelson korraldas oma tööd

Liiklemine paljude misjonipunktide vahel toimus jalgsi, nooremas eas jalgrattal. Hiljem oli ka hobune, kelle sõitude eest Emilie Bertelson tasus misjoni kassast. Kui sõja-ajal ja -järel ei olnud muid võimalusi, käis ta jalgsi isegi Kallastele, mis asus 23 km kaugusel. Seda isegi üle 70 aasta vanusena. (Dahl, E. J. 1982,15)

Emilie Bertelsoni jutlused ja piiblitunnid olid alati hästi ettevalmistatud, sisukad ja põhjalikud. Ta täiendas ka ennast, lugedes pidevalt kirjandust. Piiblit tundis ta hästi ja haris selles ka noori. Piiblitundides võeti läbi kõik Vana ja Uue Testamendi raamatud. Vaimulikul tööpõllul oli Emilie Bertelson väga tasakaalukas, ei mingeid silmatorkavalt emotsionaalseid väljendusi. (H. Tuulik D. Valgule 14.05.1999)

Kui Emilie Bertelson valmistas ette mingit jutlust, piiblitundi või kirjutist, siis armastas ta käia ümber laua, mõtiskleda ja ümiseda laulda. (Ibid) Oma päevikus andis ta endale täpselt aru, mis raamatuid ta luges ja millest rääkis koosolekutel, kes ja kuipalju oli külalisi, kellele ja kui palju ta kirjutas jms.

Kui koguduses tekkis probleeme mingite erinevate usuliste arusaamadega, siis pidas Emilie Bertelson ka sel teemal piiblitunde ja jagas infot. Näiteks oli kord segadusi adventismiga ja kohe tutvustas ta seda lähemalt kogudusele, et ei tekkiks rohkem

probleeme. Kogu Emilie Bertelsoni misjonitööd iseloomustas usuline tasakaal. Piiblist ammutatud veendumustes oli ta absoluutselt kindel. Ka oma päevikus kirjutas ta 1961. aastal, et usub Piiblit täiesti. (Bertelsoni päevik, sissekanne 06.03.1961) Sealjuures tunnustas Emilie Bertelson neid, kes olid temast erinevate usuliste arusaamadega, samaväärseteks, kui need just polnud eksiõpetused. Tavaliselt jättis ta erinevuste hindamise Jumala hooleks. (Dahl, E. J. 1982,15-16) Päevikust on näha, et väga sageli võttis ta aega, et palvetada, kui vaja ka paastuda ja otsida oma probleemidele lahendust ja selgust Jumalalt. Alati igatses ta suuremat Jumala lähedalolu. Tema usaldus Jumala vastu oli absoluutne. (Bertelsoni päevik, sissekanne 07.02.1959.)

Emilie Bertelson armastas kirjutada ka ise väikeseid jutukesti ja teha tõlkeid erinevatest võõrkeelsetest väljaannetest. On säilinud kaustik, mille ta on pealkirjastatud: "Erinevad asjatoimetused, mis puudutavad kogudust jm." Alustatud 15.08.1936. (*Olika arende som berara församlingen m.m.*) Sellesse on ta kirjutanud erinevaid lookesi ja tõlkeid ajaleheartiklitest. Kui ta kirjutas ainult endale, siis kasutas ta reeglina rootsi keelt, aga tõlkeid tegi ka eesti ja vene keelde.

3.3.4 Koguduseliikmete isiklikud mälestused Emilie Bertelsonist

Koguduseliikmetel on palju mälestusi seoses Emilie Bertelsoniga. Kõiki ei jõua siinkohal avalikustada, kõigi jaoks ei ole ruumigi, aga mõned huvipakkuvad lood temast sõprade suu läbi tuuakse esile.

Emilie Bertelsoni mälestusteenistusel Mustvees 1975. aastal, kõneles Aleksander Sarapuu, kes oli saanud usklikuks tänu temale ja hiljem oli talle lähedane kaastööline, kuidas ta viieteist aastase poisina kuulis, et üks noor inimene tuleb siia vene küladesse vabatahtlikult elama. Uudis tundus nii erakordne, et ta koos sõbraga otsustas teda vaatama minna. Nad olid ühes külamajas kus pea ulatus peaaegu lakke ja ukse kõrval istus Emilie Bertelson, kes laulis kõva häälega "Oo veri Kolgatal!" ja midagi tõsist liigutas noore mehe hinges. Hiljem oli ta Emilie Bertelsonile nagu kasupoeg, nad jagasid koos muresid ja rõõme ning palvetasid tihti. (Emilie Bertelsoni mälestusteenistus Mustvees 29.06.1975,2) Selma ja Aleksander Sarapuu pere oli üldse väga lähedane Emilie Bertelsonile ja hiljem toetasid nad teda palju ka majanduslikult. (I. ja K. Kurg D. Valgule 12.05.1999)

Räägitakse mitmeid lugusid kuidas Emilie Bertelson tuli välja õnnetustest ja rasketest olukordadest teel, kui ta oli minemas kuskile ja midagi juhtus. Kord oli Emilie Bertelson sügise õhtul halva ilmaga läinud Kasepääle koosolekule, vett oli väga palju ja ta kukkus Tiheda küla juures ojja. Läbimärjana läks ta edasi ja pidas koosoleku ära. Teinekord eksisid Emilie Bertelson ja Linda Väljaots tuisuga järvel ja ei teadnud enam kuspool on kallas. Kui nad seda taipasid lasid nad hobuse omapead minna ja see viiski nad kaldale. (Emilie Bertelsoni mälestusteenistus Mustvees 29.06.1975,2; Dahl, E. J. 1982,15)

Emilie Bertelsoni tervis ei olnud sugugi hea, see sai rikutud juba Peterburi päevil, sageli kannatas ta mitmesuguste hädade käes, kuid ta ei nurisenud kunagi. Kolm korda oma elus oli ta rasketest haigustest usupalve peale tervenunud. Ta ei otsinud abi kuskilt väljastpoolt, mõne “usutervendaja” juurest, vaid pöördus ise otse oma Jumala poole, keda ta jäägitult usaldas. Esimene kord oli see Peterburis, kui tema käel oli mingi tõsine põletik. Teine kord oli Peipsi ääres, kui ta murdis vaagnaluu. Kolmas kord oli 1950. aastal, ta sai insuldi ja surm oli väga lähedal. Emilie Bertelson oli siis 65 aastat vana. Ta palus Piiblist Hiskijat eeskujuks võttes oma elule 15 aastat pikendust. See anti talle, ta paranes ruttu ja surigi 80 aastaselt. (Dahl, E. J. 1982,19)

Viimasel pühapäeval enne oma surma pidas Emilie Bertelson jutluse mida peeti lausa prohvetlikuks. Ta kõneles kauem kui tavaliselt ja kutsus kiirustama Jumala poole pöördumisega, sest armuaeg lõpeb. Jutluses kasutas ta näidet oma noorusest. Koos oma sõpradega oli ta läinud üle jää Naissaarest Tallinna ja nad nägid korraga lähenevat jäälõhkujat, mis ähvardas tee läbi lõigata. Neil oli aga veel pikk maa minna. Äärmise kiirusega, lõpuks juba joostes õnnestus neil siiski viimasel hetkel jäälõhkuja eest läbi pääseda. Samasugune tee läbilõikamise ja pääsemisvõimaluste kaotamise oht ähvardab meie aega. (Dahl, E. J. 1982,19) Kõlama jäi mõte: “Issand, mida ma võiksin veel Sulle anda?!” See jutlus jäi paljudele kuulajatele väga eriliselt meelde. (I. ja K. Kurg D. Valgule 12.05.1999)

Aleksander Sarapuu meenutas: “Emilie Bertelson ütles vene rahva kohta: “Ma nutaksin nende pärast”. Aga ta ei osanud nutta, ainult valu oli tema hinges. Tema sooviks kogudusele oli: “Olgu meil tahet midagi teha jumalariigis – kasvõi tolmu pühkida...”” (Emilie Bertelsoni mälestusteenistus Mustvees 29.06.1975,2)

KOKKUVÕTE

Käesolevas diplomitöös on käsitletud Emilie Bertelsoni elu ja tööd, niipalju kui seda autoril on võimalik olnud avada. Emilie Bertelson, kui üks vähestest Eestis töötanud naismisjonäridest, on kindlasti andnud suure panuse Eesti baptismi arengule, ka on ta töötanud lõigus, mis on Eestis küllaltki ainulaadne – vene vanausuliste juures – ja ta on jõudnud silmapaistvate tulemusteni. Sellist edu üliirangete vanausuliste juures ei ole Eestis mitte keegi teine saavutanud.

Emilie Bertelsoni kujunemisel heaks misjonäriks, on mänginud olulist rolli tema lapsepõlvkodu ja kogudus Naissaarel, õpingud Rootsis ja praktiline töö Peterburis.

Emilie Bertelson tegi oma elutöö Eestis, misjonärina Peipsi järve läänekaldal. Mustvee koguduse arengus on olnud Emilie Bertelsonil suur panus. Tema tulekuga algas koguduses märgatav kasv ja töökorraldus muutus oluliselt tulemuslikumaks. Tähtis on olnud ka töö levik väljapoole Mustvee koguduse piire, näiteks Kiviõlli.

Emilie Bertelsoni edule pani aluse tema lähedane suhe Jumalaga, vaimuliku isiksuse küpsus, head organisaatori ja juhi võimed, läbisaamine kõigi inimestega, korrektsus oma igapäevases töös ning absoluutne veendumus oma valitud tee õigsuses. Tähtsal kohal oli ka see, et ta täiendas ennast pidevalt, ega jäänud kunagi saavutatud tulemuste juurde pidama. Alati oli tal soov minna edasi.

Oleks äärmiselt kahetsusväärne, kui selliste inimeste elu, kes on end täielikul pühendanud Jumala ja kaasinimeste teenimisele ning sellega ka palju korda saatnud, vajuks ajaloo unustusehõlma. Mitmetest Eesti baptistidele tähtsatest meestest on juba kirjutatud, see töö on püüdnud valgustada ühte tähtsat naist. Elulugude uurimisel seisab meil veel suur töö ees. Autoril on hea meel kui käesoleva tööga on veidigi täidetud seda lünka, mis valitseb meie kogudustes mineviku mäletamise osas.

Autor loodab südamest, et need, keda vähegi on huvitanud informatsioon Emilie Bertelsoni elust ja tegevusest, on saanud oluliselt targemaks. Töö ei ole suutnud valgustada kõike, mida oleks olnud võimalik ja vajalik, aga mingi lünk Eesti baptismi ajaloos on sellega kindlasti täidetud.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Arhiivimaterjalid ja käsikirjad

KSN = *Книга для записи членов Наргенской волости по разрдалий*. 1913. RAKA, f 2651, n 1, s 44.

MBKL = *Mustvee Baptistikoguduse Liikmeraamat*. 1936.- Mustvee “Betaania” koguduse arhiivis.

MBKP = *E.K.B Mustvee Baptisti koguduse nõukogu protokollid 1950.-* Käsikiri Mustvee “Betaania” koguduse arhiivis.

MBU = *Mustvee Baptisti Usuihingu Protokolli raamat 06.01.1939.-* Käsikiri Mustvee “Betaania” koguduse arhiivis.

MBUK = *Mustvee Baptisti Usuihingu Kassaraamat*. 1939-1942. Aili Kattago valduses.

MEBK = *Mustvee Evangeeliumi Baptisti koguduse Protokolli raamat 06.01.1935-02.12.1938*. Käsikiri Mustvee “Betaania” koguduse arhiivis.

MEBKp = *Mustvee Evangeeliumi Baptisti koguduse protokolli raamat 16.09.1926.-28.10.1935*. Käsikiri Mustvee “Betaania” koguduse arhiivis.

NKPK = *Naissaare koguduse Perekonna kiri*. 14.12.1874. RAKA, f 2651, n 1, s 2.

Arder, Arpad *Mustvee kogudusele*. 24.06.1975 Tervituskiri.

Bertelson, Emilie 20.05.1957.-10.12.1962. *Dagbok*. Aili Kattago valduses.

Bertelson, Emilie 15.08.1936. *Olika arende som berara församlengen m.m.* Aili Kattago valduses.

Bertelson, Emilie 1914. *Bibelstydeum i I och II klass*. Aili Kattago valduses.

Bertelson, Emilie 1928. *Kassabok*. Aili Kattago valduses.

Bertelson, Emilie 1939-1940. *Herren förser alltid Missions kassan*. Aili Kattago valduses.

Bärenson, Jaan 1984. *100 aastat Emilie Bertelsoni sünnist*. E. J. Dahli materjalide põhjal. Käsikiri.

Dahl, Efraim Joel 1982. *Emilie Bertelsoni elu ja Mustvee tööpõld*. Käsikiri.

Emilie Bertelsoni mälestusteenistus Mustvees. 29.06.1975. Protokoll. Ilmar Kure valduses.

Kukin, Anton Valk, Daily 29.05.1999. Erakiri.

Kurg, Ilmar ja Kethe Valk, Daily 12.05.1999. Erakiri.

Ohm, Sven Pilli, Toivole 04.05.1999. Erakiri.

Palm, Eenok. Suuline teade 09.06.1999.

Sarapuu, Selma. Suuline teade 01.05.1999.

Tuulik, Hildegard Valk, Daily 14.05.1999. Erakiri.

Tagasivaade 11.07.1937. Käsikiri Mustvee „Betaania“ koguduse arhiivis. Leitud palvela nurgakivist.

Uusmann, Mihkel, Dahl, Harald-Viktor 1941. *Tallinna I Baptisti koguduse ajalugu 1884-1941*. Tallinn. Käsikiri.

2. Kirjandus ja artiklid

EE = *Eesti Entsüklopeedia* 6. Tallinn, Eesti Entsüklopeediakirjastus 1995.

E.B.N.S.Ü. = Eesti Baptisti Noorsoo Seltside Ühingu IV konverentsi Protokoll 3.-6. veebruar. 1921. Elukevade, nr 4, lk 60.

E.B.N.S.Ü. = Eesti Baptisti Noorsoo Seltside Ühingu IV konverentsi Protokoll. Vaimulik osa. 1921. Elukevade, nr 5, lk 68-69.

EKBA = *История Евангелических Христиан-Баттистов в СССР*. Москва 1989.

ENE = *Eesti Nõukogude Entsüklopeedia* 4. Tallinn, Valgus 1989.

Angelin, Nils 1928. *Ett "Ebeneser"*. Länken, nr 12, lk 6.

Anmälan. Länken. 1928 nr 11, lk 4.

Annert, Eduard 1928. *Öienduseks*. Teekäija, nr 23/24 lk 265.

Bertelson, Emilie 1921. *Tervitus merelt*. Elukevade, nr 5, lk 68.

Bertelson, Emilie 1931. *Mor har gått hem till Gud*. Länken, nr 9, lk 72.

Bertelson, Emilie 1931. *"Vadhelst i haven gjort mot en av dessa mina minsta bröder..."* Länken, nr 1, lk 4.

Biblisk klass. Länken 1931, nr 3, lk 3.

Bogdanov, Ivan 1929. *Peipsi kallastelt*. Teekäija, nr 21, lk 260.

Dahl, Harald, Viktor 1931. *Gustav Hendrik Matson*. Teekäija, nr 2, lk 27.

Dahl, Harald Viktor 1934. *Olemasolu lõpetanud kogudusi. - 50 aastat apostlite radadel: 1884-1834*. Keila, E.B.K. Liidu kirjastus.

Eesti Politseileht. Teade. 12.05.1928. nr 18/19, lk 284.

Erikson, Külli 1998. *Isoonimaal kui vanavene hing 1*. Eesti Kirik, nr 31, lk 7.

Erikson, Külli 1998. *Isoonimaal kui vanavene hing 4*. Eesti Kirik, nr 34, lk 7.

Erikson, Külli 1998. *Isoonimaal kui vanavene hing 5*. Eesti Kirik, nr 35, lk 7.

Erikson, Külli 1998. *Isoonimaal kui vanavene hing 6*. Eesti Kirik, nr 36, lk 7.

Fran engelskan. Länken 1928, nr, 5lk 7.

Johansen, P 1951. *Nordische Mission, Revals Gründung und die Schwedensiedlung in Estland*. Stockholm.

Johanson, Lydia 1931. *Bland nödens barn*. Länken, nr 7, lk 56.

Kaups, Karl 1926. *Põllu vagudel*. Tartu, Külvaja.

Kaups, Karl 1934. *Kojuhüütud ustavaid sulaseid. - 50 aastat apostlite radadel: 1884-1834*. Keila, E.B.K. Liidu kirjastus.

Kaups, Karl (?) 1937. *Mustvee tööpõllult*. Teekäija, nr 3, lk 45-46.

Kaups, Richard 1926. *Karskuspäevilt*. Elukevade, nr 9, lk 152-153.

Kaups, Richard 1934. *Evangelisatsioon. - 50 aastat apostlite radadel: 1884-1834*. Keila, E.B.K. Liidu kirjastus.

Kaups, Richard 1934. *Kogudused. - 50 aastat apostlite radadel: 1884-1834*. Keila, E.B.K. Liidu kirjastus

Kiiranen, Kalle [kalle@tartumaa.ee] *Mustvee linn. Peipsiäärsed vallad*. [URL:<http://www.tartumaa.ee/peipsi/>] 21.04.1999.

Kodu ja välismaa teated. Teekäija, 1928, nr 3, lk 35.

Kogudustest ja Liidust. Teekäija 1932.

Kogudustest ja Liidust. Teekäija, 1932, nr 5, lk 67.

Kogudustest ja Liidust. Teekäija, 1932, nr 13/14, lk 164.

Kogudustest ja Liidust. Teekäija, 1934, nr 2, lk 38.

Korjus, Tabea 1928. *Ringreisil kodumaal*. Elukevade, nr 3 /4, tagakaas.

Kreen, Adeele 1920. *Peatükk Mustvee noorte töö-põllult*. Elukevade, nr 8/9, lk 253.

Lagergren, David 1989. *Framgångstid med dubbla förtecken*. Libris.

Lagergren, David 1994. *Förändringens tid Kris och förnyelse*. Libris.

Mustvee Noorsoo Selts. Elukevade, 1923, nr 4, lk 57.

Mustvee Noorsooselts ja kogudus. Elukevade, 1927 nr 6, tagakaas.

Noorsooseltsid. Elukevade, 1927 nr 6, tagakaas.

- Ohm, Sven 1998. *Svenska Baptistsamfundets historia och utveckling*.
- Peipsi äärest. Teekäija, 1933, nr 11-14, lk 133.
- Peipsi äärest. Teekäija, 1933, nr 21/22, lk 205.
- Praust, Valdo [valdo@ioc.ee] *Naissaare kodulehekül. Naissaare ajalugu*.
[URL:<http://www.ee/naissaar/>] 11. august 1997.
- Prisyv. Länken. 1928 nr 11, lk 4.
- Raudsepp, Anu 1995. *Venemaa kirikulõhe ja Eesti*. Eesti Kirik, nr 9, lk 6.
- Raudsepp, Anu 1995. *Vanausulised Eestis – kaitstud või kaitseta*. Eesti Kirik, nr 10, lk 6.
- Saard, Riho 1995. *Roseniolaisuus Virossa 1800-luvun lopulla*. Jyväskylä.
- Saul, Rudolf 1929. *Peipsi piirilt*. Teekäija, nr 21, lk 259-260.
- Сообщение. Призывъ. 1935 nr 5, lk 5.
- Sõnumeid Siionist. Teekäija, 1923, nr 5, lk 53.
- Tack. Länken 1932, nr 12, lk 96-97.
- Teated. Teekäija, 1921, nr 3, lk 42.
- Teated. Teekäija, 1927, nr 3, lk 42.
- Teated. Teekäija, 1932, nr 2, lk 32.
- Teated. Teekäija, 1933, nr 1, lk 16.
- Teated. Teekäija, 1937, nr 9, lk 144.
- Teated välismaalt. Teekäija, 1924, nr 10, lk 156.
- Teateid. Teekäija, 1931, nr 10/11, lk 132.
- Teateid. Teekäija, 1931, nr 17/18, lk 216.
- Teateid. Teekäija, 1934, nr 9, tagakaas.
- Teated kodu ja välismaalt. Teekäija, 1926, nr 18, tagakaas.
- Teateid kodumaalt. Teekäija, 1925, nr 8, lk 96.
- Uskliknoorte kevadpäevilt. Elukevade, 1939, nr 6, lk 96-97.
- Venestamine [URL:<http://www.s-jaani.ee/okupatsioon.html>] 27.09.1998.
- Võsu, Peeter 1928. *Üks päev Peipsi kalda tööpõllul*. Teekäija, nr 19, lk 222.
- Внимание. Призывъ 1935, nr 5, lk 4.
- Wieselgren, P 1951. *Ortnamn och Bebyggelse i Estlands forna och hitillsvarande svenskbygder. Ostharrien med Nargö*. Lund.
- Õienduseks. Teekäija, 1928, nr 23/24 lk 265.
- Åqvist, Berit 1998. *Tro Frihet Gemenskap. Svensk baptism genom 150 år*. Örebro, Bokförlaget Libris.

LISAD

A. Küsimused Emilie Bertelsoni elu ja töö kohta

Üldosa

1. Sünniaeg, vanemad, lapsepõlv, õed-vennad, suhted nendega, nende elukäik ja probleemid. Kodune õhkkond usuküsimustes, suhtumine kirikusse.
2. Haridustee. Kõik lõpetatud ja lõpetamata koolid. Ka Örebro kool, kuidas ja millal sinna läks ja miks?
3. Lapsepõlve kodukogudus, suhted usuvahetajatega. Millised olid üldse erinevate koguduste vahelised suhted. (Luteri, baptisti, õigeusk) Kas Naissaarel oli ka rootsikeelne kogudus?
4. Töö Naissaarel. Kuidas tekkis mõte saada misjonäriks?
5. Tööaeg. Erinevad kohad kus töötas, palk, kes toetas, kui palju oli enda otsustada.

Läbivad teemad

6. Kogudus. Peterburis. Narvas. Mustvees. Koguduste osakonnad ja tööpunktid, kuidas ja mis süsteemil töötasid.
7. Koguduste sotsiaalne koosseis - mehed-naised, noored-vanad, erinevad rahvused. Aktiivsemad koguduse liikmed, põhilised abilised.
8. Koguduse varad - majad, maad jms. Raamatukogud ja arhiivid - nende olukord ja saatus.
9. Koguduse õhkkond.

Misjonäri isik

10. Tema iseloom, läbisaamine teistega, avatus - mida ja palju ta rääkis endast. Suhted külades, väljaspool kogudust, kooliga, teiste kogudustega (konfessioonidega - luterlased, vanausulised, õigeusklikud jms), kas oli ka ühisüritusi? Suhted kohalike võimudega, riigivõimu suhtumine kogudusse.

11. Igapäevane töö, peamised rõhuasetused, õnnestumised. Koguduse kasv ja kahanemine. Töö tulemused.
12. Mis tekitas probleeme?
13. Muud huvid. Erihobid. Teised ametid (kas osales mingites organisatsioonides) .
14. Ajakirjade toimetamine ja välja andmine, tema kirjutatud artiklid, kaastöö, probleemid.
15. Suhtlemine kolleegidega. (Baptisti liiduga, Rootsiga) lähemad kaastöölised ja sõbrad.
16. Milline mõju oli talle ja tema vaadetele suhtel Rootsiga? Kuidas see rikastas koguduse elu?
17. Isiksuse mõju, võimekus organisaatorina. Kuidas jutlustas, laulis.

Küsimused erinevate ajalooperioodide kohta.

Eesti Vabariik 1918-1940

18. Tegevus vabariigi algusaegadel, Rootsis ja Venemaal
19. Mustvee koguduses, koguduseliikmete osalemine töös - laste ja noortetöö, teenistustel osalemine, piibli- ja palvetunnid, pühapäevakool, hoolekanne, osalemine kristlikes organisatsioonides jms.
20. Evangelistide töö. Kuidas neid leiti, kes töötasid, kui kaua, kus jms
21. Pastorid. Kes ja kunas, kuidas tulid ja läksid. Miks ja millal hakati tegema koostööd misjonäriaga. Milline leping (alluvusvahekord) oli kogudusel ja misjoniorganisatsioonil?
22. Mis põhjusel tulid inimesed kogudusse - usk, traditsioonid, eluprobleemid jms.
23. Koguduse sisekliima, peamised toetajad ja abilised
24. Koguduseliikmete osalemine üldises kultuurielus. Koguduse mõju kohalikule kultuurile.
25. Olulisemad sündmused koguduse elus. Koguduse traditsioonid.
26. Üldine hoiak koguduse suhtes.
27. Koguduse sisesed probleemid, kas oli erinevaid teoloogilisi arusaamu, kes oli autoriteet nendes küsimustes.
28. Kuidas kajastusid 1939-1940. a sündmused koguduse töös

1940-1941

- 29. Sündmused 1940. aasta suvel. Mida osati uult võimult oodata
- 30. Kas koguduses oli nõukogude võimu pooldajaid ja aktiivseid kaastöölisi. Nende inimeste kodune taust ja tegevusala.
- 31. Muutused koguduse elus ja töös pärast 1940. aasta juunipööret, kas oli kogudusest lahkujaid, takistused koguduse tööle. Repressioonid 1940-1941, arreteerimised, küüditamised, väidetavad põhjused.

Saksa okupatsioon

- 32. Kuidas suhtuti sakslastesse
- 33. Koguduse varade saatus
- 34. Riigivõimu suhtumine kogudusse. Repressioonid
- 35. Muutused koguduseelus võrreldes varasema perioodiga

Nõukogude aeg. 1944 kuni surmani

- 36. Järevalve koguduse tegevuse üle. Suhted usuasjade volinike ja julgeoleku töötajatega. Mis neid huvitas, kas püüti värvata. Repressioonid
- 37. Riigivõimu takistused kogudusetööle, kaudsed ja otsesed.
- 38. Kuidas viidi läbi ristimisi, laulatusi jms, kas neile oli takistusi
- 39. Majandusprobleemid. Remondiraha ja materjalid. Vabatahtlik abi
- 40. Kui täpselt täideti aruandeid
- 41. Suhtlemine teiste koguduste ja keskusega. Toetamine, usaldamine ja probleemid
- 42. Kontaktid välismaaga.
- 43. Külalised, seltskondlik elu.
- 44. Misjonäri isiklik elu, toimetulek, probleemid jms.
- 45. Elu kuni surmani, kellega, kuidas, milline majanduslik seis, tegevus koguduses, tervislik olukord jms.
- 46. Milliseid eredaid mälestuspilte, juhtumusi on veel temaga seotud.

B. Pildid

Örebro Misjonikooli lõpupilt

Ajakirja toimetused: Nils ja Olga Angelin,
Emilie Bertelson ja Marta Johansson

Rootsi ärimehe K. J. Solbergi kingitud palvela Kükital

Mustvee kirik. Valmis 1937

Kasepää osakonna pühapäevakool 1928

Mustvee pühapäevakooli vanem grupp

Mustvee koguduse laulu- ja mängugrupp 1930

Emilie Bertelson ja Lydia Johanson koos noortega Kükita palvela trepil

Emilie Bertelson oma toas, lemmiktoolis. Rootslaste külaskäigu ajal 1956

Emilie Bertelsoni haud Mustvee surnuaial

D. Ajakirjad

LÄNKEN

Krönika.
Ryssland. — En mycket pessimistisk rapport inlämnades för en tid sedan till kommunistiska partiets Moskva-kommitté angående den antireligiösa rörelsen. Det rapporterades, att Rysslands religiösa liv trots allt upplever en pånyttfödelse. Den senaste påskhelgen vittnade med kraft därom, ty alla kyrkor voro då fyllda. Fornyelsen tränger även in i den röda armén. 29000 medlemmar av de glödas förbund ha befunnits vara ur stånd att mottå den religiösa vägen. — Vad som är pessimistiskt för kommunisterna det är optimistiskt för oss troende.
 — En ny sekt med underlig lära säges existera i ett distrikt i Ryssland. Medlemmarna i denna sekt lämna vid 40 — 45 års ålder allt och gå att leva sitt återstående liv underjords. De komma aldrig mer upp i luften. Registreringen av sin verksamhet ansågo de vara Antikrists tecken och underkastade sig detta tvång med stor outhärdlighet. — Underliga ideer.
 — Estland: Missionär Rudolf Vogel, Narva, som är utsänd av missions-sällskapet S. E. U. R. Stockholm, döpte den 17 sept. fem personer.
 — Ryska församlingen av evankristna i Paval har under sept. haft besök av predikant Dobrinin från Finland.

Missionsoffer
 för missionen i Estland sändas, då de avse missionen i Rajakola med omnejd samt syster Emilie Bertilsson, till Baptismissionsnäs exo. Döbelngatan 12 STOCKHOLM, (Sverige) eller postirokonto 2397, och om de avse missionen i Narva med omnejd samt missionärerna Angelins och Martha Johansson, till Örebro Missionsförenings exp., Olagat 13, ÖREBRO, (Sverige) eller postirokonto 13.689.

Vastuav-tolmetsla ja väljaandja:
 Ansvarig-redaktör-och-utgivare:
E. BERTILSSON, KASEPÄÄ (Eesti).

Meddelande till läsaren.
 Missions- och uppbyggelsestidningen LÄNKEN utkommer vill Gud, under år 1928 med ett 8: sidigt nummer den 15: de i varje månad. Prenumerationer och lösnummersbeställningar insändas till Nils Angelin, Vaivara tän. 6-4, NARVA (Estland) eller Elis Thyri, MOLIDEN (Sverige).

Prenumerationspris.
 i Estland: För helt år 110 Fmk.
 i Sverige: " " " 1 kr. 20 öre
 i Finland: " " " 12 Fmk.
Lösnummerpris.
 i Estland: " 10 Fmk.
 i Sverige: " 10 öre
 i Finland: " 1 Fmk.

ПРИЗЫВЪ

Идите, ибо здесь все готово!
Лук. 14:35. А 16533. Юль 1886

№ 1. Редакция: Навла Районный ул. 6-4. Юль 1928.
Фактически: редактор: Николь Ангелия.

Приди къ Спасителю!

Приди къ Спасителю. Онъ самъ зоветъ тебя.
Покойся искренно, грѣхъ исповѣдая.
Онъ дастъ прощеніе, спасеніе, миръ, любовь.
Созвѣстъ спокойную дасть Христову кровь.
Приди къ Спасителю. Онъ за тебя другъ придетъ!
Онъ всѣ грѣхи твои на крестѣ съ Собою страдалъ,
взялъ, чувства не сжидая, лишь вѣру и приметь Онъ,
къ Нему пришедшаго Онъ не нагнѣтъ злота,
Другъ придетъ!

(Пѣсни Страшника № 136).

Призывъ.

„Придите ко Мнѣ, всѣ труждающиеся и обремененные, и Я упокою васъ.“
Ев. отъ Мате. 11:28.

Навѣсь дорогой Спаситель въдалъ много горя и страданія во время своей жизни на землѣ, и великая жалость къ людямъ была въ Его сердце. Сна- зано, что Онъ видя толпы народа, сжалился надъ ними. Эти чувства Онъ и теперь имѣетъ по отношенію къ погубимымъ людямъ. Поэтому Онъ и теперь приглашаетъ, какъ раньше приглашалъ: „Приди ко Мнѣ!“

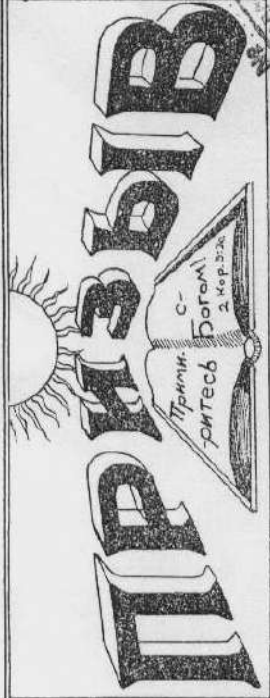
Но кого же Онъ призываетъ? Въ- роятно только богатыхъ, которые въ состояніи пожертвовать Ему и Его

дѣлу много денегъ? Или, можетъ быть, только здоровыхъ и образованныхъ? Нѣтъ, не только. Онъ ихъ тоже при- глашаетъ, но они рѣдко принимаютъ Его призывъ. Они не хотятъ призна- ть, что они „труждающиеся и обременен- ные грѣшниками“, а такое исповѣданіе Господь требуетъ отъ насъ. Спаситель приглашаетъ „труждающихся и обремененныхъ“, которые чувствуютъ нужду въ Его помощи. Онъ именно для нихъ и пришелъ въ міръ. „Сынъ чело- вѣскій пришелъ възыскавъ и спасти погубимыхъ“ (Лук. 19:10). „Не здоровые имѣютъ нужду во врачѣ, но больные; Я пришелъ призвать не праведниковъ, но грѣшниковъ къ покаянію“ (Марк. 2:17).

А что онъ дастъ тѣмъ, которые

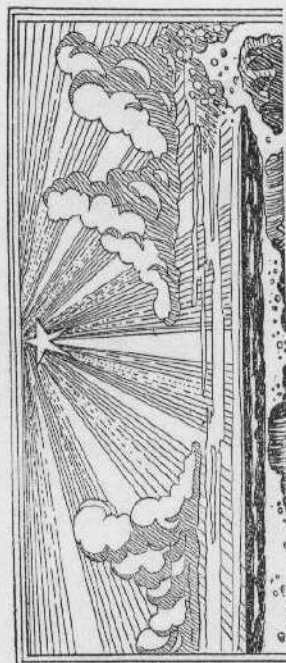
БОГЪ ЛЮБИТЪ ТЕБЯ!

Цѣна отдѣльнаго № — 5 центов.

№ 6. 1935. ТРИМѢСІЙНЫЙ ЖУРНАЛЪ ДЛЯ ДУХОВНОГО ПРОБУЖДЕНІЯ. ВЫХОДИТЪ 6 РѢЗЪ ВЪ ГОД. 14 декабря

Вифлѣемская звѣзда.

„И се, звѣзда, которую видалъ онъ на востокѣ, шла передъ нимъ, какъ комета, пришла и остановилась надъ мѣстомъ, гдѣ былъ Младенецъ.“ Мате. 2:9.

Св. Писаніе много говоритъ о звѣздахъ. Звѣзды какъ бы свидѣтели- стаютъ о вѣрности Божіей въ обѣ- тованіяхъ Его, какъ это было въ жизни Авраама (1 Мое. 15:5). Они свидѣ- тельствуютъ также о Божіей силѣ. Они даже являютъ прообразы Христа. Такъ напримѣръ мы читаемъ въ 4 Мое. 24:17: „Восходитъ звѣзда

отъ Іакова“. Это пророческое слово. Эта „звѣзда отъ Іакова“, Іисусъ Хри- стосъ, восшелъ въ Вифлѣемъ, и вошелъ на востокъ видѣли звѣзду Его. Слѣдуя за этой звѣздой, они нахо- дятъ Іисуса. Нашъ руководитель ко Христу, наша „звѣзда“ — естъ Слово Божіе. Оно указываетъ намъ путь ко Христу. Если мы слѣдуемъ по Его указанію, мы никогда не заблудимся. Волхвы шли по указанію звѣзды до Іудей,

TEESID

1. Emilie Johanna Bertelsoni isiksuse kujunemisel on mänginud olulist rolli tema lapsepõlvkodu ja kogudus Naissaarel, Rootsis veedetud õpinguaastad ja praktiline töö Peterburis.
2. Oma elutöö tegi Emilie Bertelson Eestis. Kõik, mis tal oli panustas Emilie Bertelson tööle misjonärina Peipsi järve läänekaldal.
3. Eesti vabakirikliku elu tutvustamine Rootsis, 1920-30-nendatel aastatel, on väga suures osas Emilie Bertelsoni teene. Tema tihe koostöö Rootsi Misjoniga, reisis mööda Rootsit, et koguda toetust misjonitööle ja ajakirja Länken väljaandmine ning levitamine, tutvustas Eestit paljudele Rootsi kristlastele ja kutsus neid üles misjonitöö toetamisele ning sotsiaalabi osutamisele.
4. Emilie Bertelsoni elu ja töö on oluliselt mõjutanud baptismi levikut Eestis. Otsesed tulemused on: Mustvee koguduse tugev areng, paljude tööpunktide abil evangeeliumi levitamine küllalt suurel maaalal, töö levik Kiviõlli, tulemuslik vabakiriklik misjon vanausuliste seas.
5. Emilie Bertelsoni eriline isiksus ja paljud saavutused taanduvad kõik tema lähedasele suhtele Jumalaga ning vaimuliku isiksuse küpsusele. Tähtis oli ka see, et alati kui vaja oli ta valmis ennast täiendama ja juurde õppima, ta ei jäänud saavutatu juurde pidama. Hoolimata kõigist raskustest oli ta veendunud oma tee õigsuses ja Jumala headuses. Ta oli ka väga usaldusväärne ja hea koostöö võimega. Misjonitöös on kõik need omadused suure tähtsusega.